

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

SEBEP VE SONUÇLARIYLA MÛTE SAVAŞI

Süreyya BALÇIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL

KONYA 2011

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Süreyya BALÇIK
	Numarası	084246011015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslam Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Sebepler ve Sonuçlarıyla Mûte Savaşı

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Süreyya BALÇIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Süreyya BALÇIK
	Numarası	084246011015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslam Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL
Tezin Adı	Sebepler ve Sonuçlarıyla Mûte Savaşı	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Sebepler ve Sonuçlarıyla Mûte Savaşı başlıklı bu çalışma 08/07/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL	Başkan	İmza
Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR	Üye	İmza
Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN	Üye	İmza

ÖNSÖZ

Yüce Allah, İslâm dininin esaslarını bütün insanlara tebliğ için, âlemlere rahmet Hz. Muhammed (s.a.v)'i göndermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) hem Mekke döneminde, hem de Medine döneminde insanları öğütte bulunarak, deliller göstererek, iknâ yolunu deneyerek ve kimi zaman da Kur'an okuyarak İslâm'a davet etmiştir. Hz. Peygamber'in her sözü ve her fiilinde insanlığa rahmet vardır. Efendimiz, Müslümanların karşılaşılabilecekleri sorunların çözümüne yönelik olarak, din, eğitim, kültür, siyaset ve ekonomi gibi hayatî önem taşıyan birçok alanda büyük değişiklikler gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla O'nun etrafında oluşan topluluklar, zor kullanılarak bir araya getirilen insanlar değil, bunun aksine; tatlı dille tebliğ edilerek Allah'a çağrılmaları sonucu, kendi hür iradeleriyle İslâm'ı seçen kimselerdir. Hz. Peygamber'in amacı insanların sadece davranışlarını değiştirmek değil, özüne hitap ederek onları ıslah etmektir. Hz. Peygamber, bu özellikleri sebebiyle 'rahmet peygamberi' sıfatını almıştır. Bu sıfatın yanında, gerektiğinde çeşitli savaflara katılan Hz. Peygamber'in hayatının önemli bir kesitini de savaflar oluşturmuştur. Bu sebeple İslâm tarihçileri, Hz. Peygamber'in savaflarını, üzerinde durulması gereken önemli meselelerden biri olarak görmüş, bu konuda bilgi sahibi olmak için büyük gayret ve çaba göstermişlerdir.

İslâm'a davet, atalarının dininden ayrılmak istemeyen ve değişimi kabullenemeyen Cahiliye Arapları tarafından sert bir tepkiyle karşılanmıştır. Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v) ve İslâm'ı kabul edenlere türlü türlü işkenceler ve eziyetler yapmışlardır. Kureyş'in gittikçe artan zulüm ve baskısından dolayı Medine'ye hicret eden Hz. Peygamber ve ashabı, burada İslâm devletinin temellerini atmışlardır. Bu dönemde cihada izin veren ayetlerin inzaliyle silahlı mücadele de başlamıştır.

Müşriklerle Bedir, Uhud, Hendek gibi savunma savafları gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, Hudeybiye Antlaşması ile müşriklerle barış sürecine girilmiştir. Artık İslâm'ın evrensel mesajını bütün dünyaya duyurma zamanı gelmiştir. Hicret'in 7.

yılında (M.628) Hz. Peygamber (s.a.v), çeşitli ülkelerin hükümdarlarına elçilerle mektuplar göndererek, onları İslâm'a davet etmiştir. Bu mektuplardaki hikmetli ve ılımlı üslûp, pek çok kişinin hak din olan İslâm'ı tanıyıp kabul etmesine vesile olmuştur.

Hz. Peygamber, Busrâ Valisine İslâm'a davet mektubu yazarak, ona bu mektubu Hâris b. Umeyr el-Ezdî ile göndermiştir. Mûte civarında, Bizans İmparatorluğunun bölge valisi Gassânî emirlerinden Şurahbil b. Amr tarafından, elçi Hâris b. Umeyr öldürülmüştür. İslâm peygamberinin öldürülen ilk ve tek elçisi olan Hâris b. Umeyr'e karşı yapılan bu davranış, Allah Rasûlünü son derece üzmüştür.

İslâm elçisinin öldürülmesi, uluslararası diplomasi hukuku bakımından elçi dokunulmazlığının ihlali sonucunu doğurmuştur. Söz konusu ihlali gerçekleştirenlerin cezalandırılması amacıyla düzenlenen ve Hıristiyan Rumlarla yapılan ilk askeri karşılaşma olan Mûte Savaşı, Hicret'in 8. yılının (M.629) Cemâziyelevvel ayında vukû bulmuştur.

Mûte Savaşı hakkında değişik rivayet ve yorumlar bulunmaktadır. Komutan tâyini, gönderilen asker sayısı, savaşta uygulanan askerî taktik ve stratejinin yanında Hz. Peygamber'in Bizans ve idaresindeki Araplarla yapmış olduğu ilk savaş olması sebebiyle bu askerî operasyon, diğer savaşlardan ayrı bir önem taşımaktadır. Mûte Savaşı, aynı zamanda sebep ve sonuçlarıyla da diğer savaşlardan farklılıklar göstermektedir.

Bu çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın kaynaklarıyla beraber Mûte Savaşı öncesine genel bir bakış yapılmış, Hudeybiye Antlaşması ve İslâm'a davet mektuplarının gönderilmesi sürecine değinilmiştir. Birinci bölümde, Mûte Savaşını hazırlayan sebepler üzerinde durulmuş, Hıristiyan Araplarla yapılan ilk savaş olması hasebiyle Hıristiyanlarla ilişkilere genel olarak değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde Mûte Savaşı'nın amaçları, İslâm kuvvetlerinin hazırlanma safhası ve İslâm savaş hukuku stratejisi hakkında bilgi verilmiştir.

İncelememizin ikinci bölümünde; Mûte Savaşı'nda görev almış İslâm Ordusu kumandanlarının hayatlarına değinilerek, savaş açısından yapmış oldukları faaliyetler değerlendirilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Mûte Savaşı'nın gerçekleşme süreci ile sonuçları üzerinde durularak, İslâm tarihi açısından önemi irdelenmeye çalışılmıştır.

Sebepler ve Sonuçlarıyla Mûte Savaşı konulu bu çalışmamızda bize destek olan, konunun seçiminde ve hazırlanmasında değerli yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL hocama, görüşleri ve tavsiyelerinden faydalanma onuruna eriştiğim Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Bilim Dalı'ndaki kıymetli hocalarıma, ayrıca çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen eşim Akif TÖGEL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Süreyya BALÇIK

KONYA-2011

Öğrencinin

Adı Soyadı	Süreyya BALÇIK
Numarası	084246011015
Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslam Tarihi Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL
Tezin Adı	Sebep ve Sonuçlarıyla Mûte Savaşı

ÖZET

Mûte Savaşı, Müslümanların Suriyeli Hıristiyan Araplar ve Bizans ordusu ile H.8 Cemâziyelevvel ayında (Ağustos-Eylül M.629) yaptığı ilk savaş olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Gassânî-Hıristiyan Arapları'nın reislerinden Şurahbîl b. Amr'ın, Resûlullah'ın elçisi Hâris b. Umeyr'i öldürerek kabilelerarası ve devletlerarası teamülü bozması üzerine Hz. Peygamber, İslâm ordusunun hazırlanması talimâtını vermiştir. Üç bin kişilik İslâm ordusunun kumandanlığına ise; sırasıyla Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Revâha getirilmiştir. Gassânî-Hıristiyan Arap kuvvetleri ile Bizans ordusu birleşerek yüz bin- iki yüz bin kişiye ulaşmış, savaş sırasında Hz. Peygamber tarafından tayin edilen üç kumandanın da şehid olması üzerine, İslâm sancağı Hâlid b. Velîd'e verilmiştir. Hâlid b. Velîd, uyguladığı savaş taktiği ile İslâm ordusunun az bir kayıpla Medine'ye ulaşmasını sağlamıştır.

Mûte Savaşı, sonuç olarak zafer ya da yenilgi çıkarımının çok kolay yapılamadığı bir savaş olmakla birlikte, Müslümanların Bizans ile yapacağı muhtemel sonraki mücadelelerin öncüsü olarak İslâm Tarihindeki yerini almıştır.

Öğrencinin

Adı Soyadı	Süreyya BALÇIK
Numarası	084246011015
Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/ İslam Tarihi Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL
Tezin İngilizce Adı	The Causes and The Consequences of Battle of Mu'tah

SUMMARY

Battle of Mu'tah, that take place on Jumada al-awwal 8 A.H (August-September 629 A.D) has a great importance because of being the first war, in Islamic History, where the Prophet Muhammad's tribesman met the Byzantine troops and the Syrian Christian Arabs for the first time.

The Prophet Muhammad had ordered this expedition, for the act of breaking the customary international between tribes and state, because killing of the Ambassador of the Prophet Muhammad, Harith ibn-al Umeyr by the Ghassânid-Christian Arab's chiefs. The Islamic forces, consisting of three thousand people, have been three commander respectively; Zayd ibn-al Hârith, Ja'far ibn-abi-Tâlib and Abdullâh ibn Rawagha. Syrian Christian Arab forces combined with the Byzantine troops and they have reached a hundred thousand or two hundred thousand people. The flag of Islam had given to Khâlid ibn-al-Walîd, during the war, by being martyred of the three appointed commander of the Prophet. The clever war tactic of Khâlid ibn-al-Walîd, which applied to Islamic Army, has saved them to Medina.

It's difficult to extract, as a Resûlt of victory or defeat in Battle of Mu'tah. Although it's a war that will be the forerunner of the next possible Byzantine struggles with the Muslims, has taken place in the History of Islam.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	I
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAYNAKLARI	1
II. MÛTE SAVAŞI ÖNCESİNE GENEL BİR BAKIŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	5
MÛTE SAVAŞI'NI HAZIRLAYAN SEBEPLER	5
I. ASR-I SAÂDET'TE HİRİSTİYANLARLA İLİŞKİLER	5
a. Bizans Kayseri Herakliyus'a Gönderilen Elçi ve Mektup	8
b. Habeşistan Necaşî'si Ashame'ye Gönderilen Elçi ve Mektup	10
c. Mısır Mukavkıs'ına Gönderilen Elçi ve Mektup	12
1. <i>BİZANS'IN SİYASÎ DURUMU</i>	13
2. <i>GASSÂNÎ-HİRİSTİYAN ARAPLARININ İSLÂM'A DAVET EDİLMELERİ</i> ... 15	
II. MÛTE SAVAŞI VE SEBEPLERİ ÜZERİNE ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER	16
a. Savaş mı? Seriyye mi?	16
b. Mûte Savaşı'nın Tarihi ve İsmi	17
c. Mûte Savaşı'nın Sebebi	18
III. İSLÂM KUVVETLERİNİN HAZIRLANMASI.....	23
IV. MÛTE SAVAŞI AÇISINDAN İSLÂM SAVAŞ HUKUKU VE STRATEJİSİ 25	
İKİNCİ BÖLÜM	28
İSLÂM ORDUSU KUMANDANLARI VE MÛTE SAVAŞI	28
I. ZEYD B. HÂRİSE	28
II. CA'FER B. EBÎ TÂLİB.....	31
III. ABDULLAH B. REVÂHA	37
IV. HÂLİD B. VELÎD	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
MÛTE SAVAŞI VE SONUÇLARI	46
I.İSLÂM ORDUSUNUN HAREKETİ	46
II.SAVAŞIN SEYRİ	50
III.MÛTE'DEN MEDİNEYE DÖNÜŞ.....	56
IV.MÛTE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI: YENİLGİ Mİ? ZAFER Mİ?	61
SONUÇ	64
BİBLİYOGRAFYA	67

KISALTMALAR

b.	: bin/İbn
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Edt.	: Editör
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan/Hazırlayanlar
Hız.	: Hazreti
M.	: Milâdî
p.	: Page (sayfa)
r.a	: Radiyallahu Anh
red.	: Redaktör
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
thk.	: tahkik
Trc.	: Terceme
trz.	: tarihsiz

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAYNAKLARI

Mûte Savaşı, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında yapılan ilk savaştır. Sebep ve sonuçlarıyla Mûte Savaşı'nı araştırırken, Temel İslâm Tarihi kaynaklarından, tabakât ve rical kitaplarından ve çağdaş yazarların kaleme aldığı eserlerden istifade edilmiştir. Bu kaynaklar taranırken, konu ile ilgili bilgiler titizlikle araştırılmış, bu esnada bir konu ile ilgili farklı rivayetler olduğunda belirtilmiştir.

Mûte Savaşı öncesinde Hıristiyanlarla Asr-ı Saadetteki ilişkiler, Bizans'ın ve Gassânîlerin siyasî durumları, Mûte Savaşı'nı hazırlayan sebepler, savaşın seyri, düşman kuvvetlerinin sayıları, İslâm ordu kumandanlarının hayatları, savaşın sonuçları hakkında ayrıntılı bilgiler siyer ve megâzi kitaplarında yer almaktadır. Bununla ilgili olarak Vâkıdî'nin (207/522) "Kitâbü'l-Megâzi"si, İbn Hişâm'ın (213/822) "es-Sîretü'n-Nebeviyye"si, İbnü'l-Esîr'in (630/1232) "el-Kâmil fi't-Târih"i, İbn Kesîr'in (774/1372) "el-Bidâye ve'n-Nihâye"si gibi ilk dönem kaynakları akla gelmektedir.

İslâm ordusunun kumandanlarını incelerken, hayatlarını öğrenmek için tabakât kitaplarına müracaat edilmiştir. Bunlar arasından; İbn Sa'd'ın (230/844) "et-Tabakâtü'l-Kübrâ"sı, İbnü'l-Esîr'in (630/1232) "Üsdü'l-Ğâbe"si, Zehebî'nin (748/1374) "Siyeru A'lami'n-Nübelâ"sı, İbn Hacer'in (852/1448) "el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe"sini örnek vermemiz mümkündür.

İstifade ettiğimiz kaynakların ilk geçtiği yerde, dipnotta bibliyografik künyeleri verilmiş, daha sonraki yerlerde yazar ismi, kitabın tam ve kısa adı, cildi ve sayfası verilmiştir. (Örneğin; İbn Sa'd, et-Tabakât, II/129) Bibliyoğrafyada ve dipnotlarda eserlerin adları ve ansiklopedi maddeleri italik olarak yazılmıştır.

Ülkemizde Türkçe olarak yayınlanmış eserlerden ise, Prof. Dr. Mustafa Fayda'nın "Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd" adlı eseri ile Elşad Mahmudov'un "Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları" isimli kitabından da istifade edilmiştir.

Sonuç itibariyle, çalışmamızda Mûte Savaşı hakkında temel İslâm Tarihi kaynaklarına ve son dönemde ortaya çıkan çalışmalardan mümkün olabildiğince ulaşabildiğimiz kaynaklara başvurulmuştur.

II. MÛTE SAVAŞI ÖNCESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Mûte Savaşı'nın sebebi, Hudeybiye Antlaşmasının sonuçları ile H.7. yılında (M.628) Hz. Peygamber'in, komşu hükümdarları İslâm'a davet etmek üzere elçilerle mektup göndermesi süreciyle doğrudan alâkalıdır. Yüce Allah'ın, Kuran'ı Kerim' de "Âlemlere Rahmet" olduğunu bildirdiği Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisine bu şerefli görev vahyedildiği ilk andan, yaşamını yitirdiği ana kadar Rabbimizin dinini tebliğ etmiştir. Hz. Peygamberin bu tebliğleri sırasında izlediği yöntemlerden en etkili olanı, şüphesiz çeşitli ülkelerin hükümdarlarına gönderdiği mektuplar olmuştur.

Hz. Peygamber'in 628 Mart ayında Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Barışını imzalamasıyla, Medineli Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında geçici bir barış dönemine girilmiştir. Bu bağlamda Hudeybiye Barış Antlaşması İslâm tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Antlaşma, ilk bakışta Müslümanların aleyhine görünmekte iken, sonraki süreçte Müslümanlar lehine gelişmelerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu gelişmelerin başında ise, İslâm'ın hızla yayılması gelmektedir. Hudeybiye barışından bir yıl önceki Hendek Savaşı esnasında Müslümanlar, Medine'yi üç bin asker ile savunmuşlardır.¹ Fakat Hudeybiye barışından yirmi iki ay sonra gerçekleşmiş olan Mekke'nin fethine on bin² Müslüman katılmıştır. Bundan

¹ Hamidullah, Muhammed, (1423/2002) *İslâm Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul, 2004, s. 209.

² el-Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbü'l-Meğâzî*, (thk. Marsden Jones), Kahire, 1964, II/801; İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (218/833), *es-Sîretün'n-Nebeviyye*, (thk. Mustafa es-Sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafız Şelebî), Kahire, 1955, II/421.

başka Hudeybiye barışı, Hicaz bölgesinin iki önemli yerleşim merkezi olan Hayber'in ve daha sonra da Mekke'nin fethine zemin hazırlamıştır. Ayrıca, Müslümanların Kureyş müşrikleri tarafından resmen tanınmasını sağlamıştır. Nitekim müşrikler, o zamana kadar tanımadıkları Müslümanları bu antlaşma ile siyasî bir güç olarak kabul etmişlerdir. Söz konusu durum, diğer müşrik Arap kabilelerinin korkuya kapılmalarına neden olmuştur. Nitekim, daha önce Müslümanlarla irtibat kurmak istemelerine rağmen Kureyş'ten çekinen bazı Arap kabileleri, bundan böyle Hz. Peygamber ile rahatça görüşme ve İslâmiyet hakkında bilgi sahibi olma imkânına kavuşmuşlar, hatta bir kısmı İslâm dinini benimsemişlerdir.³

Hz. Peygamber, barış ortamından yararlanarak komşu ülkelerin devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermiştir. Bu mektuplar sebebiyle davetini dünya üzerindeki hükümdarlardan birçoğuna ulaştırmayı başarmıştır. Devlet başkanlarından, kendisine iman edenler olduğu gibi, iman etmeyenler de olmuştur. Ancak, en azından iman etmeyen hükümdarların dikkatini çekmiş, onlara dinini ve ismini tanıtmıştır.⁴ Rasûlullah etrafa davet mektupları göndereceği zaman, Meliklerin altında mühür olmayan mektupları okumayacaklarına dair ashabının bilgisini değerlendirerek gümüşten bir mühür yapılmasını emretmiştir. Yapılan mühür, 3 satırdan ve 3 kelimedenden meydana gelmiştir.⁵ Hz. Peygamber bu mührü daima parmağında taşır, bir vesikaya mühürlemek gerektiği zaman da basması için yanındakilere verir, sonra tekrar parmağına takardı.⁶

Hudeybiye Barışı, Hayber Yahudilerini kuvvetli müttefikleri olan Mekke müşriklerinden ayırmıştır. Çünkü bu antlaşmadan sonra, eskiden birbirlerine müttefik gözüyle bakan Hayber Yahudileri, Kureyş, Gatafan ve Fezâre gibi kabileler

³ Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB, Ankara, 2005, s.202.

⁴ Said Havva, *el-Esâs fi's-Sünne* (Sîretü'n-Nebeviyye) (Çev. Abdurrahim Ali Ural, Orhan Aktepe, M. Ahmet Varol), İstanbul, 1981, III/84.

⁵ Allah'ın elçisi Muhammed, manasına gelecek şekilde, Allah, Rasûl, Muhammed kelimeleri alt alta bulunmaktaydı.

⁶ Hamidullah, Muhammed, (1423/2002) *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul, 2007, s.75.

arasındaki işbirliği bozulmuştur. Hz. Peygamber, antlaşma sayesinde Kureys'in Müslümanları arkadan vurma ihtimali ortadan kalktığı için, Hudeybiye'den döndükten sonra Hayber üzerine yürümüştür.⁷

Hudeybiye Barış Antlaşması'ndan sonraki ortamda İslâmiyet hızla yayılmıştır. Öyle ki, antlaşmanın ardından gelen iki yıl zarfında İslâm'a girenlerin sayısı, o zamana kadar Müslüman olanlardan daha fazladır.⁸

Hudeybiye'nin ardından Hz. Peygamber, Arap Yarımadası'nın muhtelif bölgelerinde yaşayan kabileleri İslâm'a dâvet için küçük askerî müfrezeler göndermiştir. Bu seriyyeler, gittikleri bölgelerdeki kabileleri öncelikle İslâm'a davet etmişler, dâvete uymazlarsa onlara savaş açmışlardır. Sayısı onu bulan bu seriyyeler, H. 7 / M.628 senesinde başlamıştır. Yine bu dönemde Hz. Peygamber, çevredeki büyük devlet başkanları dahil, çeşitli beyliklerin reislerine dâvet mektupları göndererek hâlen üzerinde buldukları dinin bâtıl olduğunu ve İslâm'a girmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁹

Hz. Peygamber'in dâvet mektupları, Nebevî dâvet metodunun ilk örnekleri olmak noktasında, günümüz İslâm toplumuna örnek ve aydınlatıcı bir ışık tutmuştur. İslâm dininin yayılması için yapılacak faaliyetler açısından diğer bir önemli yöntem ise, İslâm aleyhine olabilecek engellemeleri ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen savaşlardır.

⁷ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh, Muhammed (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, (thk. Ali Muhammed Ömer) Kahire, 2001, II/95; el-Belâzûri, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, (thk. R. Zirikî-S. Zekkâr), Beyrut, 1996, I/349-352.

⁸ Hamidullah, Muhammed, "Hudeybiye Antlaşması" *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII/297.

⁹ el-Bütî, M. Saîd Ramazan, *Fıkhü's-Siyre*, (Çev. Ali Nar-Orhan Aktepe), İstanbul, 2003, s.373.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÛTE SAVAŞI'NI HAZIRLAYAN SEBEPLER

I.ASR-I SAÂDET'TE HİRİSTİYANLARLA İLİŞKİLER

Mûte Savaşının sebeplerini inceleyeceğimiz bu bölümde, öncelikle savaş öncesinde savaşın tarafları arasındaki münasebetleri incelemek gerekmektedir. Çünkü Mûte Savaşı, Hıristiyanlarla ilk askeri karşılaşma olsa da, Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki ilişkiler daha önceden kurulmuş bulunmaktaydı.

Hıristiyanlık, İsrailoğulları'na Hz. İsa tarafından getirilen dine verilen isimdir. Hz. İsa hayatta iken pek az taraftar bulan Hıristiyanlık, Hz. İsa'nın göğe yükselişinden sonra havariler vasıtasıyla geniş kitlelere yayılmıştır. M. 313'te Roma İmparatorluğu'nun resmî dini oluncaya kadar Hıristiyanlık, zorluk ve baskılar altında gizlice yayılmaya devam etmiştir. Bu süre içerisinde havarilerden sonra Hıristiyanlar sürekli ihtilafa düşmüş, bunun sonucunda yüzlerce İncil ve bir o kadar da mezhep ortaya çıkmıştır. Bu ayrılıkları çözebilmek için başta İmparator Konstantin olmak üzere birçok hükümdar ve Papa konsiller toplamış ancak yine de tam bir neticeye varmak pek mümkün olmamıştır. Son tahlilde Matta, Markos, Luka, Yuhanna adında dört İncil kabul edilmiş ve Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık adlarında üç mezhep benimsenmiştir.¹⁰

Hıristiyanlık dininin Arap Yarımadası'nda görüldüğü yerler ve kabileler, yarımadanın kuzeyinde meskûn olan Hıristiyan Gassânîler ve güneyinde yaşayan, yoğunluğunu Benî Hâris b. Ka'b kabilesine mensup kişilerin oluşturduğu Necran Hıristiyanları idi. Bunlar dışında, Habeşistan da, halkı ve kralı Hıristiyan olan bir başka beldeydi. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğumundan yaklaşık bir asır önce Hıristiyanlık, Yemen'de bir miktar taraftar bulmuş, memleketin “Zû Nuvâs” adındaki

¹⁰ Aydın, Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996, s.92.

Yahudi kralı, Hıristiyanlığın yayılmasından endişelenerek halka zorla Yahudiliği benimsetmeye çalışmış, kabul etmeyen Necran Hıristiyanlarını "Uhdûd" adı verilen hendeklerde diri diri yaktırmıştır.¹¹ Yemen valisi Ebrehe ise San'a'ya büyük bir kilise yaptırmış, kendi kilisesine rakip olan Kâbe'yi yıktırmak için 570 yılında Mekke'ye bir sefer düzenlemiş ancak, Allah'ın yardımı ile bu büyük ordu helâk olmuştur.¹²

Hıristiyanlar içerisinde kutsal kitaplarında yer alan Hıristiyanlık bilgisine sahip olanlar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini doğumundan önce bilmektedirler¹³ ve çeşitli vesilelerle bunu ikrar etmişlerdir. İslâm dinine mensup olanlar ve Hıristiyanlar arasındaki münasebetlere bakılacak olursa, bu açıdan Mekke devri çok fazla hareketlilik göstermezken, Medine devrinde Hıristiyanlarla ilişkilerde bir artış olduğu gözlemlenmektedir.¹⁴ Örneğin; Rasûlullah aldığı ilk vahyi Hıristiyan âlimi olan Varaka b.Nevfel'e açıkladığında, bu zat Hz. Peygamber' i tasdik etmiştir. Bi'setin 5. senesinde ise, Mekke müşriklerinin zulüm ve işkencelerine maruz kalan bir takım sahabeyi Rasûlullah halkı ve kralı Hıristiyan olan Habeşistan'a göndermiştir. Yine Hz. Peygamber (s.a.v) Taif yolculuğu dönüşünde Ninovalı Addâs

¹¹ Özkuyumcu, Nadir, "Asr-ı Saadette Hıristiyanlarla İlişkiler", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm* (Edt. Vecdi Akyüz), İstanbul, 2007, II/149-150.

¹² Bkz. Kur'ân-ı Kerîm 105/Fil Suresi.

¹³ Hıristiyanlara göre gerçekte Hz. İsa'nın hayatını ve öğretilerini anlatan ve ayrı ayrı yazarlar tarafından kaleme alınan dört farklı İncil nüshası vardır ki, bunlar esasta birbirinin aynı kabul edilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir. Bunlardan Yuhanna İncili birtakım meseleleri ve gelecekle ilgili son derece önemli haberleri ve Hz. İsa'nın şakirtleriyle yaptığı vedâ görüşmelerini ihtiva etmektedir. Orada konumuzla ilgili bölümler şöylece ifade edilmiştir: "Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız" "Ben de babaya yalvaracağım ve o size başka bir 'tesellici', Hakikat Ruhunu verecektir, ta ki daima sizinle beraber olsun." Burada geçen ve "Tesellici" şeklinde Türkçeleştirilen kelime, "Paraclete" kelimesidir ki, bu kelime Periqlytos kelimesinin bozulmuş şeklidir. Etimolojik ve lügat manası itibarıyla "En meşhur, şanı yüce ve övülmeye layık kimse" anlamına gelen bu kelimenin Arapça tam karşılığı "Ahmet" kelimesidir. Diğer taraftan Yuhanna İncil'inde Hz. İsa'dan sonra "Faraklit" adında bir peygamber geleceği şeklindeki ifadelerde geçen "Faraklit" kelimesi İbranice'de "Parkılt" kelimesinin, Arapça'da "Farkılt" olarak okunmuş şeklidir. Yunanca'ya tercümesinde de "Paraklitos" olarak geçmiştir. Tesellici anlamında alındığı zaman da bu kelimeye ve taşıdığı diğer alametlere istinaden en hak olan kişinin Hz. Peygamber olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Ehl-i Kitap olan hahamlar ve papazlar, Resûlullah'ın geleceğini ve geleceği zamanı Araplardan daha iyi biliyorlardı. Çünkü onun sıfatıyla ilgili bilgiler kitaplarında yazılıydı. İsmi de belliydi. Peygamberleri zamanında son peygambere tabi olacaklarına dair söz alınmıştı. Ahmet isminde ve Hz. İbrahim'in dininde bir peygamber gönderileceğini söylüyorlardı. Ünalın, Sıddık, *Hz. Muhammed Döneminde İslâm Hıristiyan Diyaloğu*, Kayseri 1994, s. 72-73 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁴ Aydın, Mehmet, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Konya, 1989, s. 23.

adında Hıristiyan bir kölenin ikramını kabul etmiş ve bu köle İslâm'la müşerref olmuştur.¹⁵ Peygamberliğin 6. yılı (M.616) Mekke döneminde vukû bulan, Hıristiyan olan Bizans ile Mecusi olan Sâsânîler arasındaki savaşı Bizans'ın kaybetmesi, Mekke müşriklerini sevindirirken, Rasûl-i Ekrem ve ashabını üzmüştür. Bunun üzerine nazil olan Rûm suresi ile Bizans'ın birkaç yıl içinde galip geleceği müjdesi verilmiştir. Nitekim 622-627 yılları arasında Bizanslılar, Sâsânîlere karşı zafer elde etmişler ve meşhur Tebriz Ateş Tapınağı'nı yıktırmışlardır.¹⁶

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret eder etmez orada bulunan ve Rasûlullah'ın 'hain' diye nitelendirdiği Ebû Âmir er-Râhip adındaki bir Hıristiyan papaz Medine'yi terk etmiştir. Mekke'ye gelerek buraya yerleşen bu papaz, daha sonra Uhud savaşında yanındakilerle birlikte Mekkeliler safında mücadele etmiştir.¹⁷

Medine dönemindeki Hıristiyanlarla olan ilişkiler, ilk olarak H. 4. (M.626) yılda Temim kabilesinden Ekrem b. Sayfi adında yaşlı bir zatın Hz. Peygambere, kendisine İslâm'ı öğretmesi için bir mektup göndermesi ve Rasûlullah'ın da (s.a.v) bu mektuba cevap vermesiyle başlamaktadır. H. 5. (M.627) yılda Habeş Necaşi'sine yazılan mektup Hıristiyanlar ile sıcak ilişkilerin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

Hıristiyanlar ile asıl ilişkiler ise, Allah Rasûlü'nün H. 6. (M.628) yılda komşu devlet ve kabilelere gönderdiği davet mektupları ile başlamaktadır.¹⁸ Hz. Peygamber, Medine'de İslâm devletinin temellerini attıktan ve Medine halkını bu devlet içerisinde teşkilatlandırdıktan sonra, komşu kabilelerle bazı siyasî münasebetler kurmuştur. Allah'ın Rasûlü, yabancı devlet başkanlarını İslâm'a davet ederken onlara elçiler eliyle mektuplar göndermiştir.

Hz. Peygamber'in ilk olarak İslâm'a davet ettiği Meliklerin, Hıristiyan olduğuna dikkat edilecek olursa,¹⁹ Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki ilişkilerin

¹⁵ Panipeti, Muhammed İsmail, *İslâm Yayılış Tarihi*, Trc: Ali Genceli, İstanbul, 1971,II/628.

¹⁶ Taberi, *Camîu'l-Beyan ft-Tefsiri'l-Kur'an*, Mısır, 1321, XXI/17,18.

¹⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.202.

¹⁸ Önkal Ahmet, *Rasulullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, Konya, 1998, s. 245, 246.

¹⁹ Kapar M. Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987, s. 247.

başlangıçtaki gibi olumlu bir hava içinde olduğu tespitini yapmak mümkündür. Ancak daha sonraları, Müslüman bir elçinin Bizans topraklarında öldürülmesiyle bu süreç olumsuz bir hal almış, söz konusu ilişkiler, gelişen olaylarla birlikte çok ciddi sorunların ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.

H. 6 (M. 628) yılının son ayı Zilhicce'de, ya da H. 7. Yılın (M.628) ilk ayı Muharrem'de Rasûlullah (s.a.v)'in evrensel mesajını duyurmak ve yaymak üzere İslâm' a davet mektupları gönderdiği elçiler ve gönderilen Hıristiyan kavimler şunlardır.²⁰

- a. Dıhye b. Halîfe el-Kelbî; Bizans İmparatoru Heraklius' a,
- b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî; Habeş Necaşisi Ashame b. Ebcer' e,
- c. Hâtıb b. Ebî Beltea; Mısır Mukavkısı Cüreyc b. Mina'ya.

a.Bizans Kayseri Herakliyus'a Gönderilen Elçi ve Mektup

Bizans İmparatorluğu, yüzyıllardan beri bir yandan İran'a karşı, bir yandan da batılı barbarlara ve Slavlara karşı savaşmaktaydı. Hz. Peygamber, tebliğ görevine başladığında İran, Suriye ve Mısır da dâhil olmak üzere, Bizans'ın en güzel bölgelerini zor kullanarak ele geçirmişti. H. 6. yılda ateşe tapan İranlılar, Bizans kuvvetleri tarafından Ninova'da oldukça ağır bir bozguna uğratılmışlardır.²¹

Bizanslıların, Ninova zaferinden birkaç ay sonra Hudeybiye antlaşmasını müteakiben Hz. Peygamber, Dihyetü'l-Kelbî'yi bir mektupla birlikte Bizans İmparatoru Herakliyus'a göndermiştir.²² Söz konusu mektup şöyledir: “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Romalıların büyüğü Herakliyus'a. Selam hidayete tabi olanlara olsun, bundan sonra (bilesin ki) ben seni İslâm'a davet ediyorum; Müslüman ol selamet bul (müslüman ol da) Allah senin

²⁰ Hamidullah Muhammed, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, s.75; Watt, W.Montgomery, *Muhammad At Medîna*, Oxford, 1966, p. 345.

²¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.32.

²² Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan (995/1582), *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, Beyrut, trz, II/35; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.281; Şiblî, Mevlana, (1332/1914) *Büyük İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1977, I/316; Kapar, s. 245.

mükâfatını iki kat versin. Şayet yüz çevirirsen, ırgat ve çiftçinin vebali de senin üzerine olur. Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz. Allah'tan başkasına tapmayalım, ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp birbirimizi Rabler kabul etmeyelim. Şayet yüz çevirirlerse siz deyin ki; şahit olunuz ki, biz Müslümanlarız.”²³

Kayser bu mektubu aldıktan sonra, durumu tetkik için o sırada o bölgede bulunan Ebû Süfyan ve beraberindekileri huzura çağırtmıştır. Bir takım sorular sormak suretiyle Hz. Peygamber hakkında bir hayli bilgiler elde eden Herakliyus, “Eğer ben selametle ona kavuşacağımı bilseydim hiçbir yük ve sıkıntıya bakmadan giderdim. Eğer yüce huzurunda bulunmak şerefine erersem, mübarek ayaklarını yıkardım” demiştir.²⁴

Bizans İmparatoru Herakliyus, Hz. Peygamber'in elçisine gereken bütün hürmet ve rağbeti göstermiş olmasına rağmen İslâm'ı açıkça kabul etmemiştir.²⁵ Bu sıralarda Bizans topraklarında siyasî olduğu kadar, dinî alanda da büyük huzursuzluklar mevcuttur. Bu sebeple Dihyetü'l-Kelbî, Hz. Peygamber'den getirdiği mektupla bölgenin başpapazına da müracaat etmiş ve onun onayını da almak istemiştir.

Başpapaza gönderilen mektubun içeriği şöyledir: “*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Ey Piskopos! Allah'ın selamı iman eden üzerine olsun! Bu (sözün) devamı olarak bil ki Meryem'in oğlu İsa saf ve temiz Meryem'e nasib edip verdiği (indirdiği) Allah'ın Ruhu ve kelimesidir. Bana gelince ben, Allah'a iman eder, İbrahim, İsmail, İshâk, Yakup ve Esbat'a vahyolunana ve bize indirilene inanırım. Aralarında hiç bir fark gözetmeksizin Musa, İsa ve diğer peygamberlere ulaşan vahye iman ederim. Biz o Allah'a teslim olmuşuz. (Allah'ın) selamı hidayet yolu üzerinde bulunana olsun!*” Böylece başpapaz İslâm'ı kabul etmiş, etrafında bulunan

²³ Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamîs*, II/36; Hamidullah, Muhammed, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, (Hz.Peygamber Döneminin Siyasî İdari Belgeleri), (Çev. Vecdi Akyüz), İstanbul 1995, s. 120-128.

²⁴ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, (310/922) *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, (thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim) Kahire,1968, II/649.

²⁵ Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamîs*, II/37.

eşraftan olan kişilere, durumu anlatmış, fakat onların saldırıları sonucu hayatını kaybetmiştir.²⁶

b.Habeşistan Necaşî'si Ashame'ye Gönderilen Elçi ve Mektup

Hz. Peygamber, kendisine Peygamberliğin verilmesinden sonra tebliğ başlamış, ancak bu tebliğ, gerek kendisinin gerekse diğer Müslümanların Mekkeli müşriklerden işkence görmesine sebep olmuştur. Bu durumun dayanılmaz hal alması üzerine ilâhi bir izinle Müslümanların hicret etmeleri gündeme gelmiştir. İşte tam bu noktada Hz. Peygamber; “Allah, çektiğiniz sıkıntılardan kurtulmanız için bir yol gösterinceye kadar Habeşistan’a göç etseniz iyi olur. Zira orada, yanındakilerden hiçbirine zulüm yapılmayan bir hükümdar vardır” buyurmuş, böylece Habeşistan ile ilişkilerin ilk adımını teşkil edecek hicret gerçekleşmiştir.²⁷

H. 6. yılda ise Hz. Muhammed (s.a.v), Habeş Necaşî'sine İslâm'a davet mektubu göndermiştir. Bu mektupta;²⁸. “*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın Rasûlu Muhammed'den Habeşistan Kralı Necaşî'ye, sen müslüman ol ben senden dolayı O'ndan başka ilah olmayan, Melik, Kuddüs, Selam ve Müheymin sıfatlarıyla muttasıf olan Allah'a hamedederim. Şehadet ederim ki, İsa b. Meryem'e ilka ettiği Ruhu ve Kelimesidir ki Meryem bu ilke ile hâmile kalmış ve Allah, Adem'i eliyle yarattığı gibi onu da ruhundan üfleyip yaratmıştır, ben seni hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a, Ona itaat etmeye, bana tabi olmaya ve bana gelen vahye iman etmeye davet ediyorum. Ben Allah'ın elçisiyim, ben seni ve askerlerini Allah'a çağırıyorum. Ben sana tebliğimi yapmış ve gerekli nasihatte bulunmuş oldum. Selam doğru yola tabi olanlara olsun*”²⁹ ifadeleri yer almıştır.

²⁶ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/649-650; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.281-282.

²⁷ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 100.

²⁸ Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, s. 113-120

²⁹ Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, (256/870) *Sahih-i Buhârî Muhtasarı*, (Müellif: Zeynuddin Ahmed b. Ahmed el-Zebidi), (ter: Kamil Miras), Ankara, 1979, XII/386-390; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, II/652; İbn Kayyim el-Cevziyye, (751/1350) *Zâdu'l-Mead fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, (thk. Tâhâ Abdürraûf Tâhâ), Kahire 1970, IV/231; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamis*, II/33.

Hz. Muhammed (s.a.v), mektubu götüren Amr b. Umeyye ed-Damrî'yi iki görevle vazifelendirmiştir. Bu görevlerden ilki, mektubu Necaşi'ye ulaştırmak, ikincisi ise, Ümmü Habîbe'nin gıyaben Rasûlullah'a nikahlamasını ve mültecilerin gönderilmesini talep etmektir. Söz konusu mektupla birlikte Necaşi, İslâm'ı kabul ettiği gibi Hz. Muhammed'in diğer taleplerinden olan Ümmü Habibe'yi, 400 dinar mukabilinde Hz. Peygambere nikahlamış ve diğer Müslümanları da iki gemi ile Kızılderiz'den geçişlerini sağlayarak Medine'ye göndermiştir.³⁰

Habeşistan Necaşisi, daha sonra bir mektupla Hz. Peygambere şu cevabı vermiştir: *“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Necaşi Ashame'den Allah'ın elçisi Muhammed'e. Selam senin üzerine olsun ey Allah'ın Nebisi. Allah'ın fazlı, rahmeti ve bereketi sana olsun. Allah, kendinden başka ilah olmayandır. Bundan sonra (bilesin ki) İsa'nın durumunu zikrettiğin mektubun bana ulaştı. Ey Allah'ın Rasûlü yerin ve göğün Rabbine yemin ederim ki, İsa da senin zikrettiğin konulara hiçbir ilave yapmamıştır; aynen senin dediğin gibidir. Bize göndermiş olduğun şeyleri öğrenmiş, amcanın oğluna ve onun arkadaşlarına yakınlık göstermiş bulunuyoruz. Şahadet ederim ki sen, kendisi doğru söyleyen, kendinden önceki peygamberleri de doğrulayan Allah Rasûlüsün. Ben hiç şüphe etmeden sana itaat ederim (senin adına) amcanın oğluna biat edip onun elinde (Müslüman olarak) alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.”*³¹

Gönderdiği mektupla da yetinmeyen Necaşi, oğlunu da bir heyetle birlikte Hz. Peygamber'e göndermek üzere yola çıkarmış, istediği takdirde kendisinin de huzura varacağını bildirmiştir. Ne var ki, Necaşi'nin oğlu ile birlikte gelen heyet denizde boğulmuştur.³² Diğer taraftan, gönderilen mülteciler, Rasûl-i Ekrem Hayber muharebesinde iken Medine'ye gelmişlerdir.³³

³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/223; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/34; Cevdet Paşa, Ahmet, (1312/1895) *Kıyas-ı Enbiya*, (Haz. Mahir İz), Ankara 1985, I/256.

³¹ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, II/652; İbn Kayyim, *Zâdu'l-Mead*, IV/233; Ateş, Süleyman, *İslâm'a İtirazlar ve Kuran-ı Kerim'den Cevaplar*, Ankara 1972, s.246.

³² Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, II/653.

³³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/224.

Allah Rasûlü'nün Habeş Necaşi'sine göndermiş olduğu mektup ve sonrasındaki olaylar vesilesiyle Habeşliler ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler gelişmiştir.

c.Mısır Mukavkıs'ına Gönderilen Elçi ve Mektup

H. 6. ve 7. senelerinde Mısır hükümeti, Doğu Roma hükümetine bağlıydı. Mukavkıs, Roma Devleti tarafından tayin edilirdi. Mukavkıs Cüreyc b. Mina, Kıptî milletindendi ve İskenderiye' de oturuyordu. Rasûlullah mektubunda ona, "Azimü'l-Kıptî" (Kıptîlerin Büyüğü) olarak hitap etmiştir. Mukavkıs'ın, dinî lider olan bir patrik mi yoksa siyasi bir lider mi olduğu tam olarak bilinmemektedir. Fakat Bizans İmparatorluğu'nun Mısır'daki temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü imparatorluk adına Mısır'ı idare eden şahsa Araplar, "Mukavkıs" derlerdi ve o hem Mısır halkının hem de Kıptî kilisesinin başkanı idi.³⁴ Söz konusu tarihlerde Bizans ile karşılaşan İran orduları, Ninova'da kesin ve ağır bir yenilgiye uğramışlar ve böylece Mısır ve diğer birçok ülkeden çekilmek zorunda kalmışlardır. Rasûlullah, bu süreçte Mukavkıs'a da bir dâvet mektubu göndermiştir.

Hz. Peygamber'in, Hâtıb b. Ebî Beltea ile gönderdiği mektubun içeriği ise şöyledir: *“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Selam hidayete tabi olanlara olsun. Bundan sonra (bilesin ki) ben seni İslâm davetiyle davet ediyorum. Müslüman ol selamete er ve Müslüman olursan Allah sana iki kat sevap verir. Şayet yüz çevirirsen bütün Kıptîlerin günahı sana aittir.*³⁵ Hz. Peygamber mektubunun bundan sonraki kısmını Kur'ân-ı Kerîm'in *“Ey Kitap ehli ancak Allah'a kulluk etmek, Ona bir şeyi eş koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab edinmek üzere, bizimle sizin aranızda müşterek olan bir söze gelin! Eğer yüz çevirirlerse; “Bizim Müslüman olduğumuza şahit olun”* deyin³⁶ şeklindeki âyetiyle tamamlamıştır. Bu şekilde mektupla sağlanan karşılıklı ilişkiye, Mukavkıs da yazmış olduğu bir mektupla cevap vermiş ve şöyle demiştir: *“Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Kıpt kavminin*

³⁴ Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/41; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.265.

³⁵ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Mead*, IV/233; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.266.

³⁶ Al-i İmran, 3/64.

büyükü Mukavkıs'tan Muhammed b. Abdillaha, selam senin üzerine olsun. Bundan sonra (bilesin ki) mektubunu okudum, orada zikrettiğin konuları ve dâvet ettiğin hususu anladım. Ben gelecek bir nebiyi bekliyorum. Ancak onun Şam'da ortaya çıkacağını zannediyordum. Elçine ikramda bulundum. Sana Kıptîler arasında büyük değeri olan iki cariye ve elbise gönderiyor ve binmen için de sana bir katır hediye ediyorum. Sana selam olsun...”³⁷

Mukavkıs bu davet mektubuna nazik bir eda ile Arabistan'dan bir Rasûl çıkma ihtimalini reddederek, Hz. Peygamber'in davetine olumlu cevap vermemiştir.³⁸ Mukavkıs, mektupta Hz. Peygamber'e iki kadın köle (cariye), bir elbise ve bir katır gönderdiğini beyan etmektedir. Hz. Muhammed, hediyeleri dağıtmış ancak Hıristiyan köle kadınlardan olan Mariye'yi kendine nikahlamıştır. İbrahim³⁹ adındaki Rasûlullah'ın oğlunun da annesi bu Mariye'dir.⁴⁰ O dönemde Müslümanlarla Kıptîler arasında kayda değer başka bir olay bulunmamaktadır.

1.BİZANS'IN SİYASÎ DURUMU

Bizans İmparatorluğu, İslâm'ın ortaya çıkışı öncesinde etkinliğini kaybetmek üzere olan Roma İmparatorluğu'nun doğu kanadını oluşturmaktadır. Çünkü o dönemde Roma'nın batısı ve başkent Roma, kuzeyden gelen Cermenler tarafından işgal edilmiştir.⁴¹

Bizans İmparatorluğu söz konusu tarihi süreçte, yüzyıllardan beri bir tarafta İran'a karşı, bir tarafta da Barbarlara ve Slavlara karşı mücadele etmiştir. Hz. Peygamber tebliğ görevine başladığında, İran, zor kullanarak aralarında Suriye ve Mısır'ın da bulunduğu birçok yerleşim yerini ele geçirmiştir. Mekkelilerin ise, kendilerinden uzakta cereyan etmekte olan savaş ve mücadele ortamı üzerinde

³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/224; İbn Kayyim, *Zâdu'l-Mead*, IV/234; Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamîs*, II/41.

³⁸ Şiblî, *Büyük İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, I/231.

³⁹ el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer b. Vehb b. Vâdih (292/905), *Târihu'l-Yakûbî*, Beyrut, trz, II/87-89.

⁴⁰ İbn İshâk, Muhammed b. Yesar, (151/768) *Sîretü İbn İshâk*, (thk. Muhammed Hamidullah), Konya, 1984, I/252; Şiblî, I/321.

⁴¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.31.

herhangi bir etkileri bulunmamaktadır. Ancak, Bizans ve Sâsânî İmparatorluklarının her ikisinin de Mekkelilerle ticari bağlantıları bulunmaktadır.⁴²

Mûte Savaşı'nın gerçekleşmesinden önceki dönemde H.6. / M.628. yılda, inanç olarak ateşe tapmakta olan İranlılar üzerine yürüten Bizanslı inananlar, Ninova'da İranlıları ağır bir yenilgiye uğratmışlardır. Bu savaştan sonra İran tahtında çok sayıda ve mütemadiyen değişiklikler yaşanmış, devlet yönetimi açısından tekrar güçlü bir iktidarın oluşması mümkün olmamıştır. Mücadelenin galip tarafı Bizans ise de bu savaştan büyük faydalar sağlamayı başaramamış, dışarıda yıllarca süren savaşlar, içeride ise dini zulüm ve baskılar neticesinde Bizans İmparatorluğu oldukça zor bir sürece girmiştir.⁴³

Jeopolitik konum açısından, Arap Yarımadasının, üç kıtanın birleştiği bir kavşak üzerinde yer alması, bu bölgeye ayrı bir ekonomik değer ve önem katmaktadır. Bu nedenle Bizanslılar, bölge üzerinde kurulu Arap devletlerini kendi ülkelerine tâbi kılmaya çalışmakta, direnen devletler olur ise de işgal yolu ile ele geçirmektedirler. Göçebe bir yaşam tarzını benimseyen Arabistanlı Bedeviler ise, kendi otlaklarına ve yarımadaının kuzeyindeki göllerine gitmeye çalıştıklarında Bizanslılar ve İranlıların engellemeleri ile karşılaşmaktaydılar. Bizans ve Sâsânî İmparatorlukları, göçebelere yağma ve çapulculuklarının önüne geçmek için güney sınırları boyunca, kendi imparatorluklarına bağlı Arap kabilelerinin başkanlığında tampon devletler kurmuşlardır. Bizans İmparatorluğu içerisinde egemenliği ellerinde tutan güçler, özellikle son dönemlerde farklı fikrî görüşler etrafında toplanmışlardır. Bu farklı görüşler sebebiyle tarafsız bir adalet anlayışı terk edilmiş, idarecilerin dinî baskı ve zulümleri halkı mutsuz hale getirmiştir. Sosyal bakımdan mutsuz durumda olan Hıristiyanlığın bazı mezheplerine mensup topluluklar, âdil yöneticileri kendi yöneticilerine tercih etmekte, hatta birçok tarihçiye göre Müslümanları kurtarıcı olarak benimsemektedirler.⁴⁴

⁴² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.32.

⁴³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.274-275.

⁴⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.32.

2. GASSÂNÎ-HİRİSTİYAN ARAPLARININ İSLÂM'A DAVET EDİLMELERİ

Gassânîler, M.200-636 yılları arasında Suriye'de hâkimiyet kurarak var olan, büyük çoğunluğu Hıristiyanlığı benimsemiş bir Arap hanedanlığıdır. Me'rib su seddinin yıkılmasından sonra Yemen'den göç ederek, III. yüzyıl başlarında Suriye'ye yerleşen Gassânîler, Kahtânîler'in Kahtân koluna mensuptur.⁴⁵ VII. Asrın ilk çeyreğinde, İranlıların Suriye'yi işgal etmeleriyle Gassan Kralının siyasî kuvveti zayıflamış ve ülkesi de işgal altına girmiştir. Bizans-İran mücadelesinde birçok kez Yahudi halkın Bizans'a ihanet ettiğinden kuşku duyulmuştur, ancak Gassânîler bu konuda birçok sınavdan başarı ile geçmişlerdir.

Bizans'tan daha fazla Bizans taraftarı olan Gassânîler, Ninova mücadelesinde karşı hücum sırasında da Herakliyus'un yanında yer almışlar, hatta aralarından birçoğu Hıristiyanlığa geçmiştir. Bizans'ın etkisi yayılarak Filistin, Kuzey Arabistan bölgeleri ve Maân, Ezrah, Cerbâ, Eyle, Maknâ, Dûmetu'l-Cendel, Lahm, Cuzâm, Kayn, Bahrâ, Kudâ'a gibi kabilelere ulaşmıştır. Zira bu kabileler, Mûte Savaşı sırasında Hz. Peygamber'e karşı Bizans'ın yanında yer almışlardır.

M. 627 yılında İranlıların mağlup edilip, Suriye'den çıkarılmalarıyla Gassânîler ülkelerini yeniden ele geçirmiş ve eski kudretlerine kavuşmuşlardır. M. 629'da Bizans İmparatoru, bir Gassânî başkanına yeniden krallık tâcını giydirmiştir. Bu sıralarda Gassan Emiri el-Hâris bin Ebî Şemir'e⁴⁶ de, Hz. Peygamber'in Şucâ b. Vehb ile gönderdiği mektup ulaştırılmıştır. Mektup şöyledir: “ *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın Rasûlü Muhammed'den el-Hâris b. Ebî Şemir'e: Allah'ın selamı, hidâyet yoluna girmiş bulunan, Allah'a inanan ve bunu ikrar edenin üzerinde olsun!...Buna göre, senin mülkünün senin elinde kalması için, hiçbir şeriki*

⁴⁵ Ağırakça, Ahmet, "Gassânîler", *DİA*, İstanbul, 1996, XIII/397.

⁴⁶ Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/42; Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, s. 140.

ve ortağı bulunmayan.Bir ve Tek'lik sıfatında olan Allah'a İnanmaya seni davet ederim.. (Şayet iman edersen) krallığın sana kalır.”⁴⁷

Hız. Peygamber'in kendisine bu şekilde bir mektup göndermesi ile izzeti nefsinin kırıldığı hissine kapılan el-Hâris sinirlenerek mektubu yere atmış ve hatta Medine'ye bir hücum seferi düzenleme tehdidinde bulunmuştur. Bizans imparatoru Kayser' e danışmış, ancak ondan beklediği desteği sağlayamadığı için bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Elçiyi tekrar çağırıp hediye takdim ederek göndermiştir. Bu olay üzerine savaş için bir saldırı olmamıştır.⁴⁸ Diğer taraftan Hız. Peygamber'in, Busrâ valisine gönderdiği mektubu taşıyan Hâris b. Umeyr el-Ezdî adındaki elçinin diğer bir Gassân emiri tarafından kendi arazisinden geçerken öldürülmesiyle birlikte bir dizi yeni olay cereyan etmiştir. Bu şekilde devletlerarası hukuka aykırı olarak gerçekleşen bu haksız davranış, Müslümanları üzmüş ve bir görüşe göre bu olayın hesabını sormak üzere harekete geçmelerine sebebiyet vermiştir.⁴⁹

II.MÛTE SAVAŞI VE SEBEPLERİ ÜZERİNE ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER

a.Savaş mı? Seriyeye mi?

Hız. Peygamber (s.a.v)'in, düşmana karşı bizzat yönettiği orduların hareketine tartışma olmaksızın “gazve” denilmektedir. Ancak bizzat katılmayıp da yerine başkasını vekil tayin ettiği orduların hareketine de genel bir tarif olarak “seriyeye” denilmektedir. Hız.Peygamber'in bizzat iştirak etmediği askeri seferlere bazı kaynaklarda;⁵⁰ "seriyeye" denilmesine rağmen, bazı kaynaklarda⁵¹, Mûte askerî

⁴⁷ İbn Kayyım, *Zâdu'l-Mead*, IV/239; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/42; Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, s. 140.

⁴⁸ Şiblî, *Büyük İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, I/321; Cevdet Paşa, I/258; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 277.

⁴⁹ İbn Kayyım, *Zâdu'l-Mead*, III/427; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 278; (red.) Yıldız, Dursun Hakkı, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, I/507; Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, İstanbul, 1986, I/471.

⁵⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/119; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/380; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/77.

⁵¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II/373; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, II/755; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, IV/358; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II/112; İbn Seyyidi'n-Nâs (734/1334), *Uyûnu'l-Eser fi-Funûni'l-Megâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, Beyrut, 1982, II/208; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-*

seferine kimi zaman gazve kimi zaman da savaş denildiğine de şâhid olunmaktadır. Biz de çalışmamızda bu hususta, Hz. Peygamber katılmadığı için gazve ifadesi yerine ve ayrıca, seriyyenin üç bin kişilik bir orduyla yapılmasından dolayı “Mûte Savaşı” ibaresini kullanmayı uygun bulduk. Nitekim Diyanet İslâm Ansiklopedisinin Mûte için ayrılmış bölümündeki konu başlığında da ‘savaş’ ibaresi tercih edilmiştir.⁵²

b. Mûte Savaşı’nın Tarihi ve İsmi

Mûte Savaşı, Hicretin 8. yılında Cemâziyelevvel (Ağustos-Eylül 629) ayında vukû bulmuştur.⁵³ Mûte Savaşı, Ceyşü'l-ümerâ (Kumandanlar ordusu) Savaşı diye de anılır.⁵⁴ Bu nitelendirmenin sebeplerinden ilkinin orduya Zeyd b. Hârise , Ca’fer b. Ebî Tâlib , Abdullah b. Revâha gibi kumandanların katılışı, bir diğerini orduya katılan askerlerin sayıca başka savaş ve seriyyelere nazaran daha çok oluşu, sebeplerin sonuncusunu ise, düşmanlarla son derece şiddetli çarpışmaların yapılması olarak saymak mümkündür.⁵⁵

Verimli, düzlük arazilere sahip olan Mûte, Belka’da (şimdiki Ürdün toprakları), Bahru’l Meyyit’in güneyinde, Ürdün Nehrinin batısında⁵⁶ Kerak’a on bir, Kudüs’e elli kilometre uzaklıkta yer alır.⁵⁷ Şam sınırlarında Belka köylerinden bir köy, Şam yaylalarından bir yayla olan Mûte’de, kılıçların en iyisi yapılmakta ve oradaki kılıçlara da, oraya izafetle, Meşârif yapısı kılıç denilmekteydi.⁵⁸ Meşârif; Belka köylerindedir.⁵⁹ Belka ise; Dimaşk nahiyelerinden olup Şam’la Vâdi’l-kurâ

Nihâye, VI/412; el-Halebî, Ali b. Burhâneddin, (1044/1635), *es-Sîretü'l-Halebiyye fi Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn, İnsânü'l-Uyûn*, Kahire, 1929, II/190.

⁵² Algül, Hüseyin, “Mûte Savaşı”, *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI, s.385-387.

⁵³ İbn Hişâm, *Sîre*, II/373; İbn Sa'd, et-*Tabakât*, II/119; el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/380, Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, III/36, el-Beyhakî, Ebubekir Ahmed b. el-Hüseyin (458/1066) *Delâilu'n-Nübüvve*, thk. Abdülmü'ti Kalacı, Beyrut, trz, IV/359, İbnü'l-Esîr, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b.Ebi'l-Kerem Muhammed el-Cezerî (630/1232), el-*Kâmil fi't-Târih*, Beyrut, 1987, II/112, İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/208.

⁵⁴ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, III/40, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/299.

⁵⁵ ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdülbâkî (1122/1710), *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Ledünniye*, Kahire, 1854, II/267.

⁵⁶ Ronart, Stephan-Nendy, “*Battle of Mu'tah*”, CEAC, Amsterdam, 1959, p.88.

⁵⁷ el-Celâd, Muhammed Velid, “Mûte Savaşı” *el-Mevsüatü'l-Arabiyye*, Dimaşk, 2007, XIX/836.

⁵⁸ Yâkût el-Hamevî, Ebû Abdullah Şihâbüddîn Yâkût b. Abdullah (626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut, trz, V/220.

⁵⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, II/373.

arasındadır ve Amman'ın kasabasıdır. Belka'da, birçok köy ve geniş ekinlikler vardır. Buğdayının iyiliği, dillere destandır.⁶⁰ Mûte halkı, Gassânlar ve Rumlardan oluşmaktaydı.

c. Mûte Savaşı'nın Sebebi

Hz. Peygamber (s.a.v.) Benû Lehblerden Hâris b. Umeyr el-Ezdî'yi, Busrâ hükümdarına bir mektupla göndermiştir.⁶¹ Ancak, bazı muahhar kaynaklarda; Hâris b. Umeyr, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mektubunu Şam'a Rum Kayserine veya Busrâ valisine götürmekte olduğu zikredilmektedir.⁶² Hâris b. Umeyr, Mûte'ye varınca, durdurulup Şurahbil b. Amr el-Gassânî'nin huzuruna çıkarıldı. Şurahbil b. Amr, Kayser'in Şam bölgesi valilerindendi. Şurahbil, Hâris b. Umeyr'e: "Sen nereye gitmek istiyorsun?" diye sorunca; Hâris b. Umeyr "Şam'a!" cevabını vermiş, Şurahbil: "Sen Muhammed'in elçilerinden olmayasın (olabilirsin)?" diye tekrar sorunca, Hâris b. Umeyr "Evet! Ben Rasûlullah'ın elçisiyim!" yanıtını vermişti. Hâris'in bu cevabından memnun olmayan Şurahbil ise; Hâris b. Umeyr'in bir iple bağlandıktan sonra, götürülüp boynunun vurulmasını emretmiştir.⁶³

İslâm Peygamberi'nin öldürülen ilk ve tek elçisi olan Hâris b. Umeyr'e yapılan bu muamele, Hz. Peygamber'e çok ağır gelmiştir.⁶⁴ Allah'ın elçisi, hemen Müslümanları toplamış, onlarla, Hâris b. Umeyr'in şehit edildiği yeri ve kendisini kimin şehit ettiği haberini paylaşmış ve Cüfî ordugâhında toplanmaya davet etmiştir.

⁶⁰ Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân*, I/489.

⁶¹ Vâkîdî, *Megâzî*, II/755; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*, Beyrut, 1996, I/626; İbn Kayyım, *Zâdu'l-mead*, II/172; Watt, *Muhammad At Medina*, p. 53.

⁶² İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed (463/1071), *el-İstiâb fî Ma'rîfeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Buhârî, Kahire, trz, I/227, 228; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/208.

⁶³ Vâkîdî, *Megâzî*, II/755; İbn Abdilberr, *İstiâb*, I/298; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I/626; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/208; İbn Kayyım, *Zâdu'l-mead*, II/173; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/190.

⁶⁴ Vâkîdî, *Megâzî*, II/755; İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali (852/1448) *Fethu'l-Bârî Bişerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Kahire, 1325, VII/359; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II/208; Demirkent, Işın, "Herakleios" *DİA*, XVII/212.

Müslümanlar, hemen Cüf ordugâhında toplanmışlardır.⁶⁵

Mûte Savaşı'nın sebepleri incelendiğinde, bazı müsteşrikler, sefere hazırlığın gerekçeleri hususunda değişik ve yanlış görüşler ileri sürmüşlerdir. İtalyan müsteşrik Caetani, İbn İshâk'ın bu seferin sebebini zikretmemiş olmasını ileri sürerek, yukarıda Vakîdi tarafından rivayet edilen Hz. Peygamber'in elçisi el-Hâris'in öldürülmesinin bu savaşın sebebi olduğunu şüphe ile karşılamaktadır. Caetani ayrıca, Hz. Peygamber'in H. 6. yılda iki elçi göndermiş olduğunu ileri sürerek, aynı kimseye yeni bir elçi daha göndermesini doğru bulmamış, Vâkıdî'nin bu haberini reddetmiştir. Caetani, Sâsânî istilasından sonra Suriye'de bir Gassânî idaresinin varlığından bile söz edilemeyeceğini iddia ederek; "...barbar zamanlarda bile bir sefirin katli o kadar büyük bir cinayet telakki edilir ki Vâkıdî'nin hikayesi doğru olsa bile nasıl olup da İbn İshâk'ın bunu meskut geçtiğine hayret etmemek kâbil değildir..." şeklindeki ifadelerle görüşlerini ortaya koymuştur.⁶⁶

Müsteşrik De Goeje ise, Mûte Savaşı'nın sebebi için çok farklı bir gerekçe ileri sürmektedir. Ona göre, Hz. Peygamber, yakında Mekke'ye hücum edeceği için, Mûte ile Kudâ'aların dağlık ülkelerinde yapılan ve 'Meşrefiyye' denilen kıymetli kılıçlardan çok miktarda ele geçirmeyi arzu etmiş ve bu seferi hazırlamıştır.⁶⁷

Lübnanlı müsteşrik Hitti de, Mûte Savaşı'nın sebebini şöyle açıklamaktadır: "... Gerçekte diğer bir gaye de Mekke'ye karşı vukuu muhtemel bir askeri seferde kullanılmak üzere Mûte ve komşu şehirlerde imal edilen Meşrefiyye adı verilen makbul ve değerli kılıçlardan temin etmektir. Mûte seferi, tabiatıyla sınır bölgelerde yaşayan meskûn ahaliye karşı tertiplenen mutad seferlerden biri olarak tefsir edilmişti. Fakat aslında, Bizans İmparatorluğu'nun başşehri mağrur Kostantiniyye'nin (İstanbul) 1453 yılında, o devrin İslâm şampiyonları olan Türk'lerin eliyle fethedildiği ve Hıristiyan dünyasının en parlak katedrallerinden biri

⁶⁵ Vâkıdî, *Megâzî*, II/755; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

⁶⁶ Caetani, Leoni, *İslâm Tarihi*, trc. Hüseyin Cahid, İstanbul, 1924, V/227-228; Mahmudov Elşad, *Sebepler ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul, 2010, s.225.

⁶⁷ Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İstanbul, 2006, s.139.

olan Ayasofya'nın duvarlarındaki İsa tasvirlerinin yerini Allah ve Muhammed yazılarının aldığı bir devre kadar bitip tükenmek bilmeyen bir mücadelede çekilen ilk silah olmuştu".⁶⁸

Caetani'nin iddialarına temel teşkil eden husus İbn İshâk'ın rivayetlerinde, bu seferin sebebinin zikredilmemesidir. Gerçekten İbn Hişâm, İbn İshâk'ın rivayetlerine istinaden kaleme aldığı kitabında, bu seferin sebebinin zikretmemiştir. Ancak bu husus, Hz. Peygamber'in elçisinin öldürüldüğünü haber veren Vâkıdî'nin rivayetinin yanlış olduğunu veya kabul edilmemesi gerektiğini göstermemelidir. Çünkü, bilindiği üzere İbn İshâk'ın eseri, tam olarak bize intikal etmemiştir ve İbn Hişâm onun eserini ancak bazı kısaltmalar yaptıktan sonra kitabına almak suretiyle bize ulaştırmıştır.⁶⁹

Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta, Hz. Peygamber'in gönderdiği elçilerin, Hz. Peygamber'e gelen heyetlerin ve bazı seriyyelerin, İbn Hişâm'ın eserinde çok eksik ve muhtasar bir şekilde yer almasına mukabil, aynı konuların Vâkıdî ve bilhassa İbn Sa'd'ın eserlerinde çok daha geniş yer verilmesi ve sayı bakımından daha fazla zikredilmiş olmasıdır. Bundan dolayı, çok mühim de olsa bazı haberlerin İbn Hişâm'ın eserinde bulunmaması, ne o hadiselerin vukû bulmadığına ve ne de İbn İshâk'ın bunları zikretmediğine delil teşkil eder. Diğer taraftan İbn Sa'd, bu seriyyenin sebebinin zikrederken, "dediler" ifadesini kullanarak, Hz. Peygamber'in elçisinin öldürüldüğünü anlatmaktadır. Onun bu ifadesi, haberin yalnızca Vâkıdî yoluyla değil, başka râviler yoluyla da geldiğini ortaya koymaktadır.⁷⁰

Hz. Peygamber'in aynı kimseye yeni bir elçi göndermesi iddiası, Caetani'nin zannettiği gibi "gayr-i mümkün" değildir. Aynı şekilde Sâsânî istilasından sonra, Suriye'de bir Gassânî valisinin varlığından söz edilemeyeceği iddiasını da doğru kabul etmek pek mümkün görünmemektedir. Hatta bu düşüncenin tam tersi yönde,

⁶⁸ Hitti, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, trc. Salih Tuğ, İstanbul, 1980, I/224.

⁶⁹ Fayda, *Hâlid b. Velid*, s.140.

⁷⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

Hız. Peygamber'in Suriye'ye yönelik İslâmı tebliğ faaliyetlerinin çok geniş bir şekilde devam etmesinin aşağıda değineceğimiz üzere ciddi sebepleri vardır.

M. 628 yılında Hudeybiye barışı gerçekleştirilmiş; Hayber ve evresi İslâm topraklarına ilhak edilmiştir. Asıl önemli gelişme ise, Bizans-Sâsânî İmparatorlukları arasındaki savaşların, Bizans devleti lehine sonuçlanmasıdır. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, Bizans ve Sâsânî devletleri arasındaki M. 611 yılında başlayan siyasi ve askeri m¼cadele ve savaşları çok yakından takip etmiş ve neticelerine g¼re de bazı faaliyetlere teřebb¼s etmiştir. Bu noktadaki Hz. Peygamber'in dikkat ve alâkası, tâ Mekke devrinde başlamıştır. S¼z konusu devirde, Bizans'ın Sâsânîlere mağlup olması üzerine, Mekke'deki m¼řrikler, ateşperest İranlılar safında yer alıp t¼pk¼ Mec¼s¼lerin kitap ehli Bizans'a ¼st¼n geldikleri gibi, M¼sl¼manlara da ¼st¼n geleceklerini dillendirmeye başlamışlardı. Bu s¼ylentiler üzerine, R¼m s¼resi nazil olmuş; Hz. Eb¼ Bekir de m¼řrik ¼beyy b. Halef ile, Bizans'ın Sâsânîlere karşı on yıl içerisinde galip geleceğine dair iddiaya girmiştir.⁷¹

Sâsânîler, Miladî 611-619 yılları arasında yapılan savaşlarda, Bizans İmparatorluğunu birkaç defa mağlup etmiş ve bu savaşlar sonucunda, Suriye, Antakya, Tarsus, Filistin ile Kud¼s¼, İstanbul Boğazı'na kadar Anadolu ve Mısır'ı işgal etmişlerdir. 622 yılından itibaren ise, bu defa Bizans Kayseri Heraklius, birçok savaşta başarılı sonuçlar alarak nihayet Ninova'da (Musul civarı) Aralık 627 tarihinde Sâsânîleri kesin bir şekilde mağlup etmiştir.⁷²

Bizans'ın Sâsânîleri yenilgiye uğrattığı tarih, Hudeybiye musalahasından birkaç ay ¼ncedir ve Kur'ân-ı Kerîm'in Rum s¼resindeki açık seçik bir mucizesinin zuhurudur. Hz. Peygamber'in bu iki devlet başkanına, ayrı ayrı İslâm'a davet mektupları g¼ndermesi işte bu savaştan sonradır. Bu sırada Suriye'de, Bizans hâkimiyeti de yeniden başlamış ve eski d¼zene geçilmiştir. Suriye ve Filistin'de çeşitli Hıristiyan-Arap kabile reisleri, Bizans'a bağlı yarı m¼stakil duruma gelmişler

⁷¹ Fayda, *Halid b. Velid*, s.141.

⁷² Vasiliev, Alexander Alexa, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (ev. Arif M¼fid Mansel), Ankara, 1943, I/248.

veya bu devletin valileri olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. İşte Hz. Peygamber'in Suriye üzerindeki faaliyetleri ve İslâm'a davet mektupları göndermeye başlaması bu sürece rastlamaktadır. Ancak Caetani, Allah Rasûlü'nün bütün beşeriyete peygamber olarak gönderilmesini; ve başta Arabistan olmak üzere bütün komşu devletlere ve bölgelere İslâm'ı tebliğ için gayret sarf etmekte olduğunu bir türlü kabul etmek istememiş ve bu sebeple de hadiseleri peşin hükümlerle değerlendirmiştir.⁷³

De Goeje'nin iddiası ile, bu iddiayı Hitti'nin gerçek bir sebepmiş gibi tekrar etmesi, tamamen uydurma ve yakıştırmadır. Bir defa bu tarihte (H.8/ M.629 yılı Cemaziyelevvel), Hz. Peygamber ile Kureyş arasındaki Hudeybiye Musalahası hükümleri yürürlükte bulunmaktadır. İslâm'ı ve Kur'ân'ı tanımayanlar ve kabul etmeyenlerin, Hz. Peygamber'in sözüne bağlı kaldığını anlayabilmeleri mümkün değildir. De Goeje bu iddiasını yazarken, hiçbir kaynak gösterememiş ve bu bölgede iyi kılıç imal edilmesine dair haberin peşine düşerek bu iddiayı ileri sürmüştür. Hitti de, De Goeje'yi takip etmiştir. Ancak, Hitti'nin Mûte Savaşını, İslâm-Hıristiyan mücadelesinde, "çekilen ilk silah" olarak anlaması doğrudur ve bu mücadeleden Müslümanların zaferle çıkmış olduklarını, hoşlanmayarak da olsa, itiraf etmesi; bu arada özellikle İslâm'ı yaymak ve duyurmak için mücadele etmiş olan Türkler'in İstanbul'u fethetmelerini ve Ayasofya'nın bu fethin bir sembolü olarak camiye çevrilmesini, üzülmeye sebep olması dikkat çekicidir. Burada bizim için mühim olan husus, Bizans ile Müslümanlar arasında asırlar sürececek olan silahlı mücadelelerin, Mûte Savaşı ile Hz. Peygamber tarafından başlatılması ve Türkler tarafından 1453'de Bizans İmparatorluğunun yıkılması ile sonuçlandırılmış olmasıdır.⁷⁴

Mûte Savaşı'nın sebepleri arasında son olarak, Hz. Peygamberin H. 8./ M.629. yılın Rebiyülevvel ayında, on beş kişilik bir heyetle Ka'b b. Umeyr el-Gıfari'yi Belkâ'ya bir gecelik mesafedeki Zâtu Atlah'a göndermesi zikredilmektedir. Zâtu Atlah halkı, Kudâalardan olup, Sedus adında bir liderin idaresi altında

⁷³ Taberi, *Camîu'l-Beyan fî-Tefsiri'l-Kur'an*, XXI/19,20.

⁷⁴ Fayda, *Halid b. Velid*, s.142; Mahmudov, *Sebeb ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, s.227.

bulunmaktadır.⁷⁵ Bu heyet mensupları, bölge halkını İslâm dinine davet etmek için gitmişlerdir. Ancak oka tutularak hepsi şehid edilmişler; yalnızca yaralı olarak kurtulan Ka'b, Medine'ye dönebilmiştir. Müslümanların maruz kaldığı felakete üzülen Hz. Peygamber, onların üzerine bir ordu göndermeyi düşünmüş; ancak bölge halkının başka yere gittiklerini öğrenince bundan vazgeçmiştir.⁷⁶

Böylece Mûte Savaşı'nın; bir taraftan Hz. Peygamber'in elçisinin şehid edilmesine, diğer taraftan Zâtu Atlah'da Müslümanların öldürülmesine ve devletler hukukunun açık bir şekilde ihlaline karşı mukabelede bulunmak amacı ile hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu sefer ile Hz. Peygamber, İslâm dininin düşmanlarına, Müslümanların zaaf içerisinde olmadıklarını, mağlubiyete ve bu şekildeki tehditlere boyun eğmeyeceklerini; ayrıca İslâm davetine devam edileceğini göstermeyi hedef almıştır.

III.İSLÂM KUVVETLERİNİN HAZIRLANMASI

Silahlanıp Mûte'ye doğru yola çıkmaya hazırlanan İslâm kuvvetlerinin sayısı 3000 civarındaydı.⁷⁷ Hz. Peygamber, öğle namazını kıldırdıktan sonra oturmuş, Ashab da, çevresinde, kendisiyle birlikte oturmuşlar, o sırada, Numan b. Funhus (Mahs) adındaki Yahudinin de, gelip halk ile birlikte Hz. Peygamber'in başucunda durduğu rivayet edilmiştir.⁷⁸

Allah Rasûlü;

- "Cihada çıkacak olan şu insanlara, Zeyd b. Hârise kumandandır! Zeyd b.

⁷⁵ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, III/39; İbnü'l- Esîr, *El-Kâmil fi't-Tarih*, II/112; İbn Kesîr, *Ebu'l-Fidâ İsmâil (774/1372)*, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Cîze, 1997, VI/411; Diyarbekri, *Târîhu'l-Hamîs*, II/77.

⁷⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, II/753; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/411; İbn Hacer el-Askalânî, *Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali (852/1448)*, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut, trz, V/307.

⁷⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756; İbn Hişâm, *Sîre*, II/ 373; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119; İbn Kuteybe, *Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889)*, *el-Maarif*, (thk. Servet Ukkâşe), Kahire, 1960, s.163; İbn Hibbân, *Ebü Hâtim Muhammed (354/965)*, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hülefâ*, (thk. Seyyid Azizbek), Beyrut,1987, s. 317; es-Süheyli, *Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah (581/1185)*, *er-Ravdu'l-Ünüf fi Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyeti li'bni Hişâm*, Kahire, 1914, I/256; es- Suyûtî, *Ebü'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebü Bekir(911/1505)*, *el-Hasâisu'l-Kübrâ ev Kifâyetü't-Tâlibi'l-Lebîb fi Hasâisi'l-Habîb*, (thk. Muhammed Halîl Herras), Kahire, 1967, II/70.

⁷⁸ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756, el-Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, IV/361.

Hârise öldürülürse, Ca'fer b. Ebî Tâlib kumandandır! Ca'fer b. Ebî Tâlib öldürülürse, Abdullah b. Revâha kumandandır!⁷⁹ Abdullah b. Revâha da öldürülürse, Müslümanlar, aralarından münasip birini seçsinler ve onu kendilerine kumandan yapsınlar!" şeklinde sefer stratejisi ile alakalı bir konuşma yapmıştır.⁸⁰

Hz. Peygamber'in ordunun kumandanlığı noktasında Zeyd b. Hârise'yi tayin etmesi üzerine, Hz. Ca'fer sıçrayıp kalkmış ve;

"Anam, babam sana feda olsun ey Allah'ın Peygamberi! Zeyd'i benim üzerime kumandan tayin edeceğini sanmamıştım!?" demiştir.

-Allah'ın elçisi ise; "Sen emre göre hareket et! Hangisinin hakkında daha hayırlı olduğunu bilmezsin!" demiştir.⁸¹ Bunun üzerine, Müslümanlar ağlamaya başlamışlar ve:

"Yâ Rasûlallah! Keşke sağ kalsalar da, kendilerinden yararlansaydık!" demişler, Hz. Peygamber ise, cevap vermeyip susmuştur.⁸²

Yahudi Numan b. Funhus:

"Ey Ebu'l-Kasım! Eğer sen gerçekten peygambersen, az veya çok adlarını andığın kişilerin hepsi ölürler. Çünkü İsrail oğulları içinde zuhur eden peygamberler bir adamı bir cemaat üzerine kumandan tayin ettikleri ve 'filan, filan öldürülecek!' dedikleri zaman, yüz kişinin bile adını anmış olsalar, onların hepsi ölürler, sağ kalmazlardı!" demiştir. Sonra da, Zeyd b. Hâriseye dönüp:

"Son konuşmanı, vasiyetini yap! Eğer Muhammed gerçekten peygamberse, artık sen hiçbir zaman onun yanına geri dönemeyeceksin!" demiş,

Zeyd b. Hârise ise,

"Ben şahadet ederim ki; o, hiç şüphesiz, gerçek peygamberdir!" diye cevap vermiştir.⁸³

İslâm kuvvetlerinin Medine'den yola çıkacakları sırada, Hz. Peygamber beyaz

⁷⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, II/373; Vâkıdî, *Megâzî*, II/ 756; İbn Sa'd, *et-Tabakât* II/119, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/ 204; Buhârî, *Megâzî* 44; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, IV/ 361, 362; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/ 113; Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1374), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I/208; Önkal, " *Câ'fer b. Ebû Tâlib* ", *DİA*, İstanbul,1992,VI/549.

⁸⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/412.

⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/46,47; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I/248.

⁸² İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/112.

⁸³ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, IV/361,362; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VI/413; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/191.

bir sancağı Zeyd b. Hârîse'ye vermiştir.⁸⁴ Zeyd'e; Hâris b. Umeyr'in öldürüldüğü yere kadar gitmesini ve orada bulunanları İslâmiyet'e davet etmesini, Müslümanlığı kabul ederlerse, onlara dokunmamasını; kabul etmedikleri takdirde ise, Allah'ın yardımına güvenerek onlarla çarpışmasını emretmiştir.

IV.MÛTE SAVAŞI AÇISINDAN İSLÂM SAVAŞ HUKUKU VE STRATEJİSİ

İslâm'da asıl olan sulhdür yani barıştır. Savaş istisnai durumdur. Çünkü İslâm kelimesi sulh ve selamet manasına gelmektedir. İslâm dini beşerî sistemlere benzemediği gibi, diğer batıl dinlere de benzememektedir, temel hükümleri ve değer yargıları da çok ayrıdır. Savaş hukuku bakımından da durum böyledir.⁸⁵ Savaş öncesinde, savaş sırasında ve savaş sonrasında riayet edilmesi gereken emanet, adalet ve dürüstlük gibi kurallar bütününü İslâm savaş hukuku olarak nitelendirmek mümkündür.⁸⁶ Hz. Muhammed bu hukuk bakımından savaşa katılmayan kadınların, çocukların, ihtiyarların, korkudan kapısını kapayanların öldürülmesini yasaklamıştır.⁸⁷

Mûte Savaşı öncesinde de Hz. Peygamber, İslâm kuvvetlerini uğurlamak üzere, onlarla birlikte gitmiş⁸⁸ ve ayrılmadan önce;

- "Ben size Allah'ın buyurdıklarını yerine getirmenizi, yasakladıklarından sakınmanızı, Müslümanlardan yanınızda bulunanlara karşı hayırlı olmanızı, iyi davranmanızı tavsiye ederim! Allah yolunda ve Allah'ın ismiyle gaza ediniz. Allah'tan tanımayanlarla çarpışınız! Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz! Ahde vefasızlık göstermeyiniz!" şeklinde tavsiyede bulunmuştur. Ayrıca, İslâm savaş hukukuna dair çok önemli detaylara rastladığımız bu konuşma kapsamında, onlara; sözlerinde

⁸⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

⁸⁵ Ağırman, Mustafa, Hz. Peygamber'in Katıldığı Savaşlarda Sivillerin Korunması Meselesi, *EKEV Akademi Dergisi*, 1997, I/120.

⁸⁶ Yakıt, İsmail, Hz. Peygamber'in Savaşlarındaki Gaye ve Strateji, *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, 21.04.2003, 2006, Yayın no:1, s.42.

⁸⁷ Kapar, M.Ali, Hz. Peygamber'in Savaşlarına Genel Bir Bakış, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1990, sayı:3, s.401.

⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VI/413.

durmalarını, aşırıya gitmemelerini; çocukları, kadınları, yaşlıları ve manastırlara çekilmiş münzevîleri öldürmemelerini ve binaları yakmamalarını tenbih etmiştir.⁸⁹

Vâkıdî, Hz. Peygamber'in sefere göndermeden önce ordu mensuplarına tavsiye ve emir mahiyetinde, uzunca bir başka talimatını da bu Savaşa ait haberler arasında göstermekte ve Allah Rasûlü'nün;

-“Müşriklerden, düşmanla karşılaştığımız zaman, onları üç husustan birisine davet ediniz! Onlardan hangisine icabet ederlerse, icabetlerini kabul edip, onlardan elinizi çekiniz! Sonra, onları Muhacirler yurdu olan Medine'ye, yurtlarını değiştirmeye davet ediniz! Onlar davetinize icabet eder, sizin dediğinizi yaparlarsa, Muhacirlerin sahip oldukları haklara kendilerinin de sahip olacaklarını ve onların mükellef buldukları vazifelerle kendilerinin de mükellef olacaklarını bildiriniz! Eğer Müslüman olup yurtlarında oturmayı tercih ederlerse, Müslümanlardan, göçebe Araplar gibi olacaklarını ve onlar hakkında uygulanan ilahî hükmün kendileri hakkında da uygulanacağını, harp ganimetinden kendilerine bir şey verilemeyeceğini ve ganimetten ancak Müslümanların yanında savaşmış olanların yararlanacağını haber veriniz! Eğer Müslüman olmaya yanaşmazlarsa, onları cizye vermeye davet ediniz! Onlardan, bunu yapanlardan elinizi çekiniz! Cizye vermeye de yanaşmazlarsa, Allah'ın yardımına sığınarak onlarla çarpışınız. Eğer kuşattığınız kale veya şehir halkı, sizden, kendileri için Allah'ın ve Rasûlünün emânını isterlerse, siz onlara Allah ve Rasûlü adına emân vermeyiniz! Fakat, kendi emânınızı, babanızın emânını ve arkadaşlarınızın emânını veriniz! Çünkü siz kendinizin ve babalarınızın vermiş olduğunuz emânı bozacak olursanız, bu, Allah ve Rasûlü adına vermiş olduğunuz emânı bozmanızdan, sizin için, vebal bakımından daha hafiftir!" ifadelerini kullandığını nakletmiştir.⁹⁰

Bu ikinci metinde, bahsi geçen gayri müslimlere Müslüman olmayı kabul etmedikleri takdirde, “cizye” ödemeleri teklif edildiğinden biz, söz konusu metnin

⁸⁹ Vâkıdî, *Megâzî*, II/757; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

⁹⁰ Vâkıdî, *Megâzî*, II/758, Müslim, Ebu Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, (261/875) *Sahihi Müslim* (Ter. ve Şerhi, Çev. Ahmet Davutoğlu,) İstanbul 1978, III/1357-1358, Ebû Dâvud, *Sünen*, III/37, Tirmizî, *Sünen*, IV/ 162, 163.

Mûte Savaşı ile ilgili olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın”⁹¹ meâlindeki cizye ayeti, H.9. yılda Tebûk Savaşı esnasında nazil olmuştur. Bu nedenle de bize göre; Hz. Peygamber’in emir ve tavsiyelerini beyan ettiği bahsi geçen konuşmada cizye tabirinden bahsedilmemiş olmalıdır. Hz. Peygamber’in İslâm savaş hukukuna dair daima tatbik edilmiş bu emir ve tavsiyeleri, ikinci metinde yer alan “cizye” teklifine ilişkin kısım hariç olmak üzere Mûte Savaşı için de pek tabii geçerliliğini korumaktadır.⁹²

Mûte Savaşı öncesi bahsi geçen ortamda, Medine halkının büyük bir çoğunluğu da, ordugâha kadar gelip, kumandanlarla vedalaşmışlar ve onlara dua etmişlerdir. İslâm askerlerinden bazıları da, halktan bazılarıyla vedalaşmışlardır.⁹³ Ordu, karargâhtan hareket ettiği zaman, Müslümanlar: "Allah sizleri her tehlikeden korusun! Yine, sağ salim ve ganîmetler elde etmiş olarak geri çevirsin!" diyerek onlara seslenmiştir.⁹⁴

Çalışmamızın bu kısmında Mûte Savaşı öncesindeki sosyal ve siyasî duruma değinerek, Mûte Savaşının sebebi hakkındaki rivayetleri değerlendirmiş bulunuyoruz. Şimdi ise, Komutanlar Ordusu’na kumanda eden dört sahabenin hayatı ve bu savaştaki rolleri üzerinde duracağız.

⁹¹ Tevbe, 9/29.

⁹² Fayda, *Hâlid b. Velîd*, s.144.

⁹³ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756.

⁹⁴ Vâkıdî, *Megâzî*, II/756, İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM ORDUSU KUMANDANLARI VE MÛTE SAVAŞI

I.ZEYD B. HÂRİSE

Mûte Savaşı'nın komutanlarından Zeyd b. Hârise'nin tam ismi: Zeyd b. Hârise b. Şerahîl b. Kâ'b b. Abdiluzza b. İmriülkays b. Âmir b. Abdivüdd b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Uzre b. Zeyd el-Lât b. Rufeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebre b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Luhaf b. Kuzâa'dır.⁹⁵

Cahiliyye döneminde, Zeyd'in annesi Su'dâ, oğlu ile birlikte akrabalarını ziyarete gittiği sırada, Benûl-Kayn b. Cisr'e mensup bazı atlıların, Su'dâ'nın akrabaları olan Benî Ma'n evlerine baskın yaptıkları rivayet edilmiştir. Zeyd, bu sırada temyiz çağında bir çocuktur. Baskın sırasında, Zeyd'i de beraberlerinde alıp götürülenler, onu, Ukaz Panayırında satışa arz ederler. Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Hizâm b. Huveylid de o süreçte panayıra uğrayıp Mekke'ye götürmek üzere birkaç köle satın alır. Zeyd b. Hârise de bu köleler arasında bulunmaktadır. Hakîm, Mekke'ye döndüğünde, halası Hz. Hatice, kendisini ziyarete gelir. O da halasına köleleri göstererek, dilediği köleyi seçip götürebileceğini söyler. Hz. Hatice de, Zeyd b. Hârise'yi seçer ve daha sonra onu, Rasûlullah (s.a.v)'a bağışlar.⁹⁶

Kelb kabilesine mensup bazı insanlar, hac için Mekke'ye geldiklerinde Zeyd'i görüp tanıdılar, Mekke'den dönüşte Zeyd'i gördüklerini, babasına haber vererek bulunduğu yeri tarif etmişlerdir. Zeyd'in babası Hârise ile amcası Kâ'b, yanlarına fidye alarak Mekke'ye ulaştıklarında hemen Hz. Peygamber'in yanına giderek;

⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/247; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's Sahâbe*, II/350.

⁹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, III/40; İbn Kuteybe, *el-Maarif*, s.144.

- "Ey Abdulmuttâlib'in oğlu! Ey kavminin efendisinin oğlu! Sizler, Harem'in ehliniz, köleyi azad eder, esiri yedirirsiniz. Yanında bulunan oğlumuz için sana geldik. Bize iyilikte bulun, sana fazlasıyla fidye vereceğiz" demişlerdir.

Allah'ın elçisi, Zeyd'i çağırarak; kendisini istemeye gelen bu kişileri tanıyıp tanımadığını sormuş, Zeyd ise, bunlardan birinin babası, diğerinin de amcası olduğunu söyleyerek tanıdığını ifade etmiştir. Gelişen bu olay üzerine, Rasûlullah Zeyd'e, dilerse babasıyla gidebileceğini, ama eğer isterse de yanında kalabileceğini söylemiş, Zeyd'in cevabı, Hz. Muhammed'in yanında kalmak yönünde olmuştur.

Hz. Peygamber, bu anlamlı tablo üzerine Zeyd'i elinden tutarak Hicr denilen yere çıkarmış ve;

- "Şahid olun, Zeyd benim oğlumdur. O bana mirasçıdır, ben de O'na mirasçiyim!" diyerek, Zeyd'i evlat edindiğini ilân etmiştir.⁹⁷

Zeyd b. Hârise, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e risalet gelinceye kadar yanında kalmış ve Rasûlullah, peygamber olur olmaz O'nun risâletini tasdik edip Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte namaz kılan Zeyd (r.a); "Onları babalarının isimleriyle çağırın..."⁹⁸ meâlindeki ayet nazil oluncaya kadar, "Muhammed'in oğlu" diye anılmıştır. Bu ayet-i kerimenin nüzulünden sonra Zeyd, Zeyd b. Hârise olarak çağrılmaya başlamıştır.⁹⁹

Zeyd b. Hârise'nin diğer bir özelliği de, Rasûlullah (s.a.v.)'in cefakâr dostlarından biri olmasıdır. Hemen hemen tüm sıkıntılı zamanlarında onunla birlikte olan Zeyd (r.a), nitekim Rasûlullah, çevre kabileleri İslâm'a davet etmek üzere Tâife

⁹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I/247 ; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/40-42; Zehebî, *Siyer*, I/226; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III/25.

⁹⁸ Kur'an-ı Kerim, 33/5.

⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I/247; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/42; İbn Kuteybe, *el-Maarif*, s.144; Zehebî, *Siyer*, I/223; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III/25.

gittiğinde de onu yalnız bırakmamış, Tâiflilerin attığı taşların Hz. Peygamber'e isabet etmemesi için kendi vücudunu siper etmiş ve başından çeşitli yaralar almıştır.¹⁰⁰

Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret etmeye başladıklarında, Zeyd b. Hârise de hicret etmiş, Rasûlullah (s.a.v.), hicretten sonra Medine'de, ashabı arasında kardeşlik tesis ettiğinde, Zeyd ile Hamza b. Abdülmuttâlib'i de kardeş ilân etmiştir. Bu nedenle Hz. Hamza, Uhud savaşında şehid olmadan önce, Zeyd 'i kendisine vâsî tayin etmiştir.¹⁰¹

Zeyd b. Hârise'nin, İslâm tarihi açısından diğer bir önemli durumu ise Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarıyla Hudeybiye Barışı ve Hayber fethinde de bulunmuş olmasıdır. Hz. Peygamber, Müreysî gazasına çıktığı zaman Zeyd'i Medine'ye vekil olarak bırakmıştır. Bunun yanında Zeyd, komutan olarak da çeşitli seriyyelere katılmış ve üstün başarılar göstermiştir. Bu seriyyeler; Karede, Cemûm, el-Îs, et-Tarafa, Hisma ve Ümmü Kirfa'dır.

Zeyd b. Hârise, son olarak Mûte Savaşı'na katılmış ve bu savaşta şehid olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), savaş öncesinde sancağı ilk önce Zeyd'e vermiş ve;

- "Şayet Zeyd şehid olursa, sancağı Ca'fer alsın, O da şehid düşerse, Abdullah b. Revâha alsın" buyurmuştur. Bu üç sahâbî de Mûte Savaşı'nda, kahramanca savaşmış ve şehid olmuşlardır. Zeyd b. Hârise'nin şehadetini, Ebû Hüreyre şöyle nakletmektedir;

- "Mûte Savaşında ben de bulundum. Müşrikleri gördüğümüz zaman onların sayı, silah, at, atlas, ipek, altın bakımından bizimle karşılaştırılmayacak, karşılarında durulamayacak derecede olduklarını gördük. Gözüm kamaştı. Sabit b. Erkam, bana: 'Ey Ebû Hüreyre! Sana ne oldu? Sen, galiba, pek çok orduların toplandığını görünce, şaşırımsın gibisin?' dedi. 'Evet!' dedim. Sabit b. Erkam: 'Bizi Bedir'de görmedin mi?'

¹⁰⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I/180.

¹⁰¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I/505; İbn Sa'd, , *et-Tabakât* , III/44.

Biz orada çokluk sebebiyle mansur ve muzaffer olmuş değildik!' dedi."¹⁰² Çarpışmaya başlayınca başkumandan Zeyd b. Hârise, Hz. Peygamber'in sancağını elinde tutarak ilerledi. Vücudu Rumlar'ın mızraklarıyla delik deşik oluncaya kadar savaştı ve sonunda şehid oldu."¹⁰³

Zeyd, yaşamı boyunca birkaç hanımla evlenmiştir. Bu hanımlardan biri de Zeyneb bint Cahş'tır. Bir diğer hanımı, Ümmü Gülsüm bint Ukbe'dir. Zeyd, Ümmü Gülsüm'den boşanıp Dürre bint Ebî Leheb ile evlenmiş, sonra onu da boşayarak Hind bint el-Avvâm (Zübeyr b. el-Avvâm'ın kız kardeşi) ile evlenmiştir. Son olarak, Hz. Peygamber, Zeyd'i, dadısı ve aynı zamanda câriyesi Ümmü Eymen'le evlendirmiş, ashâbın ileri gelenlerinden biri olan Üsâme de, işte bu hanımdan dünyaya gelmiştir.¹⁰⁴ Zeyd b. Hârise, şemail olarak; kısa boylu, çok esmer ve basık burunludur.¹⁰⁵

Zeyd (r.a), 50-55 yaşları arasında şehid olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), Mûte'de şehid olan üç kumandanın şehadet haberini duyunca gözyaşlarını tutamamaya ağlamış ve onlar için:

"Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Ca'fer'e mağfiret et Allah'ım; Abdullah b. Revâha'ya mağfiret et!" diyerek dua etmiştir.¹⁰⁶

II.CA'FER B. EBÎ TÂLİB

Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Nesebi; Ca'fer b. Ebî Tâlib Abdümenâf b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi Fâtıma bint Esed b. Hâşim b. Abdimenaf b. Kusay'dır. Ebû Tâlib'in Tâlib, Akîl, Ca'fer ve en küçükleri Hz. Ali olmak üzere dört oğlu vardır. Hz. Ca'fer, Rasûlullah (s.a.v.) daha

¹⁰² Vâkıdî, *Megâzî*, II/760; Beyhakî, *Delâil*, IV/362; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve Vefâyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lam*, *el-Megâzî*, (thk: Ömer Abdüsselâm Tedmurî), Beyrut, 1990, I/481; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VI/415.

¹⁰³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil*, II/113.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/45; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III/25.

¹⁰⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/44.

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/45, II/86-90; İbn Kuteybe, *el-Maarif*, s.144; Zehebî, *Siyer*, I/229; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III/26.

Erkam'ın evine girip İslâm'ı yaymaya başlamadan önce Müslüman olmuş; ikinci Hicret kâfilesine katılarak, Hz. Peygamber tarafından kâfileye başkan tayin edilmiştir. Hanımı Esmâ bint Ümeys ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Oğlu Abdullah, Habeşistanda dünyaya gelen ilk Müslüman çocuk olarak anılmıştır. Diğer iki oğlu ise Muhammed ile Avn' dır.¹⁰⁷

Bedir Gazvesi'ne katılmamış olmakla beraber, kendilerine Hz. Peygamber'in bu savaşta elde edilen ganimetlerden pay ayırdığı ve Bedir'e katılma şeref ve sevabına sahip olduklarını belirttiği sekiz kişiden birisidir. Ca'fer b. Ebî Tâlib, Habeşistan'a hicretinden sonra H.7. (M.628) yıla kadar orada kalmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in Medineye hicret ettiği ilk sene, Muhacirler ile Ensar arasındaki kardeşlik bağı (Muâhât) kurulduğu sırada, Ca'fer b. Ebî Tâlib'in Muâz b. Cebel ile kardeş yapıldığı şeklindeki rivayetleri de şüphe ile karşılamak gerekir.¹⁰⁸

Kureyş müşriklerinin, muhacirleri Habeşistan'dan geri çevirmek üzere Abdullah b. Ebî Rabîa ile Amr b. el-Âs'ı değerli hediyelerle Habeşistan'a gönderdikleri sırada, elçiler Habeş Necâşîsi nezdinde Müslümanları kötölemişler, Ca'fer b. Ebî Tâlib ise Müslümanların temsilcisi olarak konuşmuş ve müşriklere üç soru sorulmasını istemiştir. Bu sorulardan ilki; Biz Kureyş'in köleleri miyiz? İkincisi; Mekke'de bir cinayet mi işledik ki, zorla iade edilmemizi istiyorlar? Üçüncüsü ise; Mekke'de mal gasbettik de, üzerimizde başkalarının hakları mı vardır? şeklindedir.

Kureyş elçilerinin, bütün bu sorulara olumsuz cevap vermeleri, ancak puta tapmayı bırakıp İslâm dinine girmelerinin suç olduğunu bildirmeleri üzerine Necâşî, Ca'fer'e İslâm dini ile ilgili sorular sormuştur. Ca'fer (r.a), İslâm'ın getirdiği iman, ahlâk ve fazilet esaslarından söz etmiş, Necâşî'nin isteği üzerine Meryem Sûresi'nin baş tarafından okumaya başlamıştır. Ankebût¹⁰⁹ ve Rûm¹¹⁰ Sûrelerini de okuduğu

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/31; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Saîd (456/1064), *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, trz, s. 68; Zehebî, *Siyer*, I/206.

¹⁰⁸ İbn Sad, *et-Tabakât*, IV/32; Zehebî, *Siyer*, I/216.

¹⁰⁹ Ankebût, 29.

¹¹⁰ Rûm, 30.

sırada Necaşî'nin gözlerinden yaşlar aktığı rivayet edilmiştir. Necâşî'nin isteği devam edince, Ca'fer (r.a), Kehf¹¹¹ sûresini okumuş, Necaşî ise, kendisini tutamayarak "Vallahi, bu aynı kandilden fişkırان bir nûrdur ki, Mûsa da, İsa da aynı mesajla gelmiştir." diyerek, Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğuna kanaat getirdiğini açıklamış ve Müslümanları himaye etmiştir.¹¹²

Ca'fer b. Ebî Tâlib ve arkadaşları hicretin yedinci yılında, Hz. Peygamber Hayber Gazvesi'nde iken Habeşistan'dan Medine'ye dönmüşlerdir. Hayber'in fethinden hemen sonra Ca'fer'i karşısında gören Rasûlullah, "Hangisine sevineceğimi bilemiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" diyerek onu kucaklayıp alnından öpmüş ve Hayber ganimetlerinden, Habeşistan'dan gelenlere de pay verilmiştir.¹¹³

Mûte Savaşı'nda Zeyd b.Hârise'den sonra ikinci komutan olarak tayin edilmiştir. Zeyd b.Hârise şehid düşünce, Ca'fer b. Ebî Tâlib sancağı almış, zırhını giyerek atına binmiş ve düşmanın ortalarına kadar ilerlemiştir. Düşmanla savaşırken Hz. Ca'fer'in;

"Cennet ne güzeldir, ona yaklaşmak ne güzeldir ve onun içeceği soğuktur.
Rum ise Rum'dur, onun azabı yaklaşmıştır, kâfirdir, nesepleri uzaktır.
savaşta onların darbeleri bana ait olsun."

diye mırıldandığı rivayet edilmiştir.¹¹⁴ Savaş sırasında, düşman tarafından vurulan Ca'fer'in bir eli kesilmiş, ancak o, sancağı diğer eline alarak savaşa devam etmiştir. Diğer eli de kesilince, sancağı koltuğunun altına kıstırılmış, aldığı yaralarla yere düşerek şehid olmuştur. Abdullah b. Ömer; "Ca'fer b. Ebî Tâlib 'i şehidler arasında

¹¹¹ Kehf, 18.

¹¹² İbn İshâk, *es-Sîre*, I/356-362; Ahmet b. Hanbel, (H. no:1740, 4400); İbnü'l Esir, *el-Kâmil*, I/599-600; Zehebî, *Siyer*, I/216; İbn Kayyim, *Zâdü'l Meâd*, I/301.

¹¹³ Buhârî, *Sahih*, V/80; Müslim, *Sahih*, IV/1946; Zehebî, *Siyer*, I/216.

¹¹⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379; Zehebî, *Siyer*, I/210; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamis*, II/78.

aradıklarını, onu bulduklarında bedeninde elli (veya doksandan fazla) mızrak, ok ve kılıç yarasına rastladıklarını rivayet etmiştir.¹¹⁵

Hz. Peygamber, Ca'fer b. Ebî Tâlib'in iki kolunun da kesilmesi üzerine şehadetinden sonra, kendisine cennette iki kanat takıldığını ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "tayyar" (uçan) ve "Zü'l- cenâheyn" (iki kanatlı) lakapları verilmiştir.¹¹⁶ Kırk yaşında şehid olan Ca'fer b. Ebî Tâlib'in, hem Habeşistan'a hicret ettiği hem de buradan dönüşünde, kendi baba yurdu olan Mekke'ye değil, doğrudan Medine'ye gittiği, bu sebeple "Zü'l- hicreteyn" ve ashabın fakirlerini, muhtaçlarını daima gözettiği için de "Ebü'l-mesâkîn" lakaplarıyla da anıldığı rivayetler arasındadır.¹¹⁷ Ebû Hüreyre, Hz.Peygamber 'den sonra en cömert kişi olarak Ca'fer'i göstermiştir.¹¹⁸

-Hz. Ca'fer'in zevcesi Esmâ bint Umeys der ki:

" Ca'fer ve arkadaşları şehit oldukları zaman, Rasûlullah (s.a.v.) yanıma geldi. O gün ekmeçlik hamurumu yoğurduktan sonra, çocuklarımla yüzlerini yıkamış, başlarını tarayıp yağlamışım. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

"Ey Esmâ! Ca'fer 'in çocukları nerede? Beni, Ca'fer 'in oğullarının yanına götür!' buyurdu. Ben de, kendisini onların yanına götürdüm. Onları bağrına basıp öptü ve kokladı. Gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Ben ise;

"Yâ Rasûlullah! Babam, anam sana feda olsun! Seni ağlatan nedir?¹¹⁹ Sen, ne için, oğullarıma, yetimlere yaptığın gibi yapıyorsun? Yoksa Ca'fer ve arkadaşlarından sana acı bir haber mi erişti?¹²⁰ Herhalde, Ca'fer'den sana bir şey erişmiş olmalı?' dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

"Evet! Onlar bugün şehit oldular!' buyurdu.

Ben feryad etmeye başladım ve kadınlar başıma toplandılar. Rasûlullah (s.a.v);

¹¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/35,36; Buhârî, "Megâzî", 44; Zehebî, *Siyer*, I/210.

¹¹⁶ Zehebî, *Siyer*, I/211.

¹¹⁷ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s.144; Önkâl, "Ca'fer b. Ebû Tâlib", VI/549.

¹¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/36.

¹¹⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379; Vâkıdî, *Megâzî*, II/766.

¹²⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, II/380.

-'Ey Esmâ! Sakın ağzından kaba ve uygunsuz sözler kaçırma ve göğsünü de dövme!' buyurdu.¹²¹

-Abdullah b. Ca'fer de der ki:

-"Rasûlullah (s.a.v.), benim ve kardeşimin başımızı okşarken, ben onun yüzüne bakıyordum. Gözlerinden süzülen yaşlar sakalından damlıyordu. 'Ey Allah'ım! Ca'fer hiç şüphesiz sevabın en güzeline doğru ilerleyip vardı, kavuştu. Sen iyi kullarından olanların zürriyetlerine halef olduğun en güzel şeylerle onun zürriyetine de halef ol!" diyerek dua etti."¹²²

Üç gün, Hz. Ca'fer'in ev halkına yemek yapıp yedirildi. Bu, Hâşim oğulları hanedanı arasında sünnet, âdet oldu. Bu, İslâm'da, ölünün ev halkı için yapılan ilk yemektir. Rasûlullah (s.a.v.), ben ve kardeşim için bir davar işaretleyip gönderdi ve onun üzerine bereket duası yaptı. Ben, o davar kadar bereketli ve verimli, ne bir şey sattım, ne de satın aldım.¹²³ Rasûlullah (s.a.v.), Ca'fer'in ev halkının yanına üç gün uğramadı, onları kendi hallerine bıraktı. Sonra, onların yanına vardı ve:

-Kardeşime ağlamayınız artık! Bugünden ve yarından sonra, kardeşimin iki oğluna bakmak da, bana aittir!' buyurdu. Bizi, kuş yavrusu gibi, evine getirtti ve:

-'Bana bir berber çağırın!' buyurdu.

Berber çağırıldı. Berber, gelip başımızı tıraş etti.

Rasûlullah (s.a.v.) :

-'Muhammed, amcamız Ebu Tâlib'e daha çok benziyor! Abdullah ise, yaratıldığı fizikî yapıca ve huyca, bana daha çok benziyor' buyurduktan sonra, ellerini kaldırdı ve:

-'Ey Allah'ım! Ca'fer'in ev halkına hayırla halef ol! Abdullah'ın sağ elini, alışverişte mübarek ve verimli kıl!' diyerek dua etti ve bunu üç kere tekrarladı. Annemiz gelince, ona bunu anlattım, çok sevindi. Rasûlullah (s.a.v.) da, kendisine:

¹²¹ Vâkıdî, *Megâzi*, II/766; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/36.

¹²² Vâkıdî, *Megâzi*, II/767; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/36,37; Zehebî, *Megâzi*, I/488.

¹²³ Vâkıdî, *Megâzi*, II/767, Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve*, IV/ 371; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/193.

-'Sen bu çocukların geçim ve bakımları hakkında hiç endişelenme! Dünyada ve ahirette onların velîsi benim!¹²⁴ Sen de bugünden sonra kardeşime ağlama!' buyurdu."

Hz. Âişe der ki:

-" Ca'fer'in şehit edildiği haberi geldiği zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'ın çok üzüntülü olduğunu yüzünden anladık. Rasûlullah (s.a.v) Mescidinde oturuyor, ben de kapının Onu görebileceğim bir aralığında kendisine bakıyordum.¹²⁵

O sırada, Rasûl-i Ekrem'in yanına bir adam geldi ve:

'Yâ Rasûlallah! Ca'fer'e kadınlar ağlayıp duruyorlar. Bizi fitneye düşürdüler!' dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

-'Yanlarına dön de, sustur onları!' buyurdu.

Adam gitti ve geri dönüp geldi.

-Onları çılgık koparmaktan nehyettiğini ve fakat kendisini dinlemediklerini söyledi.

Rasûlullah (s.a.v.):

-'Dön de, sustur onları buyurdu.¹²⁶

Adamcağız tekrar gitti. Tekrar geri dönüp geldi ve:

-'Vallahi, kadınlar galebe çaldılar!' dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

-'Dön de sustur onları! Susmaktan kaçınırlarsa, onların ağızlarına doğru toprak saç!' buyurdu. Ben de;

'Allah cezayı versin! Yüzünü, burnunu yere sürtsün! Sen, vallahi, böyle yapmakla Rasûlullah'ın (s.a.v.) buyruğuna boyun eğmeyi terkettin!?' diyerek söylendim.¹²⁷

Anladım ki, adam onların ağızlarına toprak saçacak güçte değil!"

¹²⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/204, 205.

¹²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/37; Buhârî, *Sahih*, V/87; Beyhakî, *Delâil*, IV/372.

¹²⁶ Vâkıdî, *Megâzi*, II/767; İbn Hişâm, *Sire*, II/38; Beyhakî, *Delâil*, IV/372; Zehebî, *Megâzi*, I/488.

¹²⁷ Vâkıdî, *Megâzi*, II/767; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/40; Zehebî, *Megâzi*, I/488.

III. ABDULLAH B. REVÂHA

Abdullah b. Revâha, Akabe gününde İslâm'a giren şâir sahâbîdir. Nesebi Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe b. İmriü'l-Kays b. Amr'dır. Künyesi Ebû Muhammed, ünvanı Şâiru Rasûlillah'tır. Babası Revâha, annesi Kebşe'dir.¹²⁸

Hazrec kabilesinin Benû Hâris kolundan Revâha b. Sa'lebe'nin oğlu olan Abdullah, şairlik sanatını sadece Hz. Peygamber'i ve İslâm dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır. Rasûlullah, onun şairlik kudreti için; "Şiirleri müşrikler üzerinde oklardan daha etkilidir" cümlesini, kişiliği için ise; "Şüphe yok ki kardeşiniz batıl ve boş söz söylemez" ifadelerini kullanmıştır.¹²⁹

Şuarâ suresinin son âyetinin, Abdullah b. Revâha hakkında nazil olduğu da rivayetler arasındadır. Şöyle ki, İbn Sa'd; Şuarâ suresinin, "Şairlere sapıklar uyar; onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin?" meâlindeki¹³⁰ âyetleri inince, Abdullah b. Revâha'nın; "Allah benim de şair olduğumu biliyor, demek ki ben de onlardanım" diyerek üzüldüğünü, bunun üzerine, "Ancak, iman edip iyi işler yapanlar müstesna..." şeklinde başlayan âyetin¹³¹ nâzil olduğunu nakletmiştir.¹³²

Mûte Savaşı öncesinde, hazırlanan İslâm kuvvetlerinin başına tayin edilen üç kumandandan sonuncusu olan Abdullah b. Revâha, İslâm kuvvetleri yola çıkarken oldukça duygulanmıştır. Hatta, Abdullah b. Revâha'nın, yanındaki kumandan arkadaşlarıyla birlikte vedalaştıkları sırada ağladığı, Ona:

- "Ey Revâha'nın oğlu! Ne için ağlıyorsun?" diye sorulduğunda ise;

¹²⁸ İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, s. 363; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III/235; Zehebî, *Siyer*, I/230.

¹²⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III/236.

¹³⁰ Şuarâ, 26/224-226

¹³¹ Şuarâ, 26/227.

¹³² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/528.

-"Vallahi, ben ne dünya sevgisinden, ne de sizleri özleyeceğimden ağlıyorum değilim! Fakat ben, Yüce Allah'ın Kitabından, içinde Cehennem ateşi anılan; "İçinizden, Cehenneme uğramayacak yoktur! Bu, Rabbinin yapmayı üzerine vacib kıldığı bir gerçektir!"¹³³ âyetini, Rasûlullah'dan (s.a.v.) işitmişimdir. Cehenneme uğradıktan sonra, oradan selamete nasıl geri dönebileceğimi bilmiyorum ve bunun için ağlıyorum!" dediği nakledilmiştir.

Mûte'ye doğru yola çıkan orduya Müslümanlar;

-"Allah sizin yardımcınız olsun! Sizleri her tehlikeden korusun! Sizi sağ salim geri çevirsin!" şeklinde dua etmişler, Abdullah b. Revâha'nın ise onlara;

"Fakat ben Rahman'dan mağfiret isterim ve kanın kaymağını

Üstüne atacak güçlü bir darbe isterim.

Veya Harran'ın iki eliyle bağırsaklara ve ciğere işleyen bir

Mızrak ile süratli katleden bir dürtme isterim.

Tâ ki benim kabrimin yanına vardıkları zaman, Allah o ğaziyi

Doğru yola iletsin, denilsin ve o doğru yolu bulmuş olsun." beyitlerini okuduğu rivayet edilmiştir.¹³⁴

Ordunun gitmeye hazırlandığı sırada, Abdullah b. Revâha'nın, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına gelip vedalaştıktan sonra:

-"Allah, Musa'ya olduğu gibi, sana olan ihsanlarını da sabit ve devamlı kılsın! Yardım olunan ve zafere kavuşturulanlar gibi, sana da yardımını ihsan buyursun! Ben, sana Allah tarafından hayır (peygamberlik) ihsan olduğunu hemen anlamışımdır. Allah bilir ki, ben keskin görüşlüyümdür. Sen, hiç şüphesiz, Allah'ın Rasûlüsün!" anlamına gelen beyitleri okuduğu aktarılmıştır.¹³⁵

Hiz. Peygamber de ona:

¹³³ Meryem, 19/71.

¹³⁴ İbn Hişâm, *Sîre*, II/374.

¹³⁵ İbn Hisâm, *Sîre*, II/375; Taberî, *Târih*, III/38; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/113; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VI/413.

- "Ey Revâha'nın oğlu! Allah seni de iyilikte en güzel şekilde sabit ve devamlı kılsın!" diyerek cevap verdiği zikredilmektedir.¹³⁶

Yukarıda bahsi geçen konuşma sırasında Abdullah b. Revâha'nın,

- "Yâ Rasûlallah! Bana nasihatini arttır!" demesi üzerine Hz. Peygamber;

- "Allah'ı daima zikret! Çünkü Allah'ı zikir, umduğuna ermende sana yardımcı olur!" buyurmuştur.¹³⁷

Hz. Peygamber, Seniyetü'l-Vedâ'da İslâm ordusuyla vedalaşmış¹³⁸ ve onlara;

- "Haydi, Allah'ın ismiyle gaza ediniz! Allah'ın ve sizin Şam'da olan düşmanlarınızla çarpışınız! Orada, Nasranîlerin kiliselerinde, halktan ayrılmış, kendilerini ibadete vermiş birtakım kimseler bulacaksınız. Sakın onlara dokunmayınız! Onların dışında, başlarında şeytanların yuvalandıkları daha bir takım kimseler de bulacaksınız. Onların başlarını kılıçla koparınız! Siz, ne bir kadını, ne süt emen bir çocuğu, ne yaşlanmış bir pîr-i fanîyi öldürecek; ne bir ağaç yakacak veya kesecek, ne de bir ev yıkacaksınız!" buyurmuştur.¹³⁹

Hz. Peygamber, İslâm ordusu ile vedalaşıp Medine'ye dönerken, Abdullah b. Revâha'nın Onu şu beyitle selamladığı nakledilmiştir;

- "Geride kalan hurmalıkta kendisine veda ettiğim zâta, o en hayırlı uğurlayıcıya, en hayırlı dosta selam olsun!"¹⁴⁰ Bu konuşmaların akabinde İslâm ordusu Medine'den ayrılmıştır.¹⁴¹

Mûte'ye yolculuk sırasında, Zeyd b. Erkam şu olayı nakletmektedir;

- "Ben, Abdullah b. Revâha (r.a)'nın terbiyesi altında bir yetimdim. Kendisi

¹³⁶ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, IV/ 359, 360; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III/236.

¹³⁷ Vâkıdî, *Megâzi*, II/758.

¹³⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, II/374-375; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/191.

¹³⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, II/758.

¹⁴⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, III/38; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/113; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, VI/422.

¹⁴¹ Vâkıdî, *Megâzi*, II/759.

Mû'te seferine çıktığında, beni de devesinin terkisine bindirmişti. Vallahi, geceleyin, biraz gidince, onun şu beyitleri okuduğunu işittim:

-'Ey devem! Beni ve yükümü, Kumluktaki kuyuya vardıktan sonra dört konak daha götürsen, artık seni başka sefere çıkarmayacağım!

Sen sahipsiz, kendi başına, serbest kalacaksın!

Ben herhalde geriye, ailemin yanına dönmeyeceğim!

Umarım ki, şehit olacağım!

Müslümanlar geldiler, beni kalmaya iştiyaklı olarak Şam topraklarında bıraktılar.

Artık, ne hurması zahir olmuş, yağmur suyu ile sulanan ağaçlar, ne de suya kanmış, diplerinden sulanan hurma ağaçları umurumda değildir!

Kendisinden bunları işitince, ağladım. Abdullah b. Revâha, bana kamçıyla dokunarak:

-'Ey yaramaz! Allah'ın bana şehitlik nasip etmesinden ve senin de hayvan üzerinde, yolculuk eşyalarının iki yanı arasında geri dönüp gitmenden sana ne zarar olur?'¹⁴² Ben, böylece, şu dünyanın dert ve tasalarından, üzüntülerinden, hadiselerinden kurtulmuş, rahata kavuşmuş olurum! dedi. Geceleyin inip iki rekât namaz kıldı. Namazının sonunda uzunca bir dua etti ve bana:

-'Ey çocuk!' diye seslendi. 'Buyur!' dedim.

-'Bu seferde, inşaallah, bana şehitlik nasip olacak! dedi."¹⁴³

Mû'te Savaşı öncesinde, İslâm ordusu Maân'da konakladığında, Abdullah b. Revâha'nın şairliğinin yanı sıra çok etkileyici bir hitabet gücüne sahip olduğuna bir kez daha şahid olunmuştur. Şöyle ki; üç bin kişilik İslâm kuvveti, yakın bir yerde büyük bir Bizans ordusunun bulunduğunu haber almış, geri çekilip takviye isteme fikrini tartışırken, Abdullah b. Revâha;

¹⁴² İbn Hişâm, *Sîre*, II/380; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük*, III/39.

¹⁴³ Vâkıdî, *Megâzi*, II/759.

-“Ecâ ve Fer’den¹⁴⁴ atları topladık
Kuru otlâ doyurulurlar. Onların yük denkleri vardır.
Sert zeminden kurtulmaları için onları dibağ olmuş derilerle nalladık.
O atlar Maân’da¹⁴⁵ iki gece kaldılar
Ve onların zayıflamalarından ve durgunluklarından sonra
Kuvvet ile rahattan sonra dinçlik takib etti.
Biz yürüdük süratli koşan atlar da serbest bırakıldılar
Burun deliklerinden sıcak bir rüzgar ile nefes alıyorlardı.
Hayır, razı olmaz, ille Meab’a¹⁴⁶ gideceğiz,
Her ne kadar orada Arab ve Bizans olsa da.
Ortayı doldurduk. Allah onları kast etti. Ekşi yüzle geldiler.
Toz kolonları onlara yollar olmuştu.
Seslerin birbirine karıştığı ve çok olduğu bir yerde
Yani askerlerin başları görüldüğü zaman sanki o orduda
Miğferler yıldızlarmış.
Böylece atlar geçimlerinden memnundurlar, ağızlarındaki dişleri
Onları serbest bıraktı ya nikâhlanırlar tıpkı kadınlar gibi
Veya evlenmez, kocaya varmayan kadınlar gibi kalırlar.”
beyitlerini okumuş, bu etkili sözler üzerine düşmanla savaşmaya karar verilmiştir.¹⁴⁷

H. 8./M.629. yılda, Mûte Savaşına çıkan ordunun başına, Hz. Peygamber tarafından tayin edilen kumandan vekilinin de ölmesi halinde komutayı ele almak üzere, üçüncü kumandan adayını belirleyen Abdullah b. Revâha, Zeyd b. Hârise’nin ve onun arkasından Ca’fer b. Ebî Tâlib’in şehid düşmeleri üzerine sancağı almış, atına binerek ilerlediği sırada kısa bir tereddüt geçirmiş ve şu beyitleri söylediği rivayet edilmiştir;

¹⁴⁴ Ecâ: Tay’ın iki dağından biridir. Diğeri ise Selmâ’dır. Fer ise Ferek’in ötesinde bir mevkiin ismidir.

¹⁴⁵ Maân: Şâm’da mevzi’dır.

¹⁴⁶ Meab: Şam tarafında Belka bucaklarından bir şehrin ismidir.

¹⁴⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, II/376; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, VI/417.

“Ey can kasem ettim; elbette ineceksin,
Muhakkak ya ineceksin yoksa zorla inersin.
İnsanlar bağırlırlarsa ve toplanırlarsa ve ağlarsa sana
Ne oluyor ki seni Cennetten hoşlanmaz görüyorum.
Huzur ve sükûnlu zamanların epey oldu.
Sen ancak eski bir su kabında azıcık sâfi bir susun.
Ey nefis, eğer katl edilmezsen ölürsün.
Bu öyle bir ölüm ateşidir ki ona girmiş durumdasın.
Temenni ettiğin şeyler sana verilmiştir,
Eğer o ikisinin (Zeyd ve Ca’feri kast eder) yaptıklarını yaparsan gayene ermişsin
demektir”¹⁴⁸ daha sonra o da şehid olmuştur.

IV.HÂLİD B. VELİD

Nesebî, Hâlid b. Velîd b.Muğire b. Abdillâh b. Amr b. Mahzumdur. Annesinin ismi Lübâbe’dir. Hz. Meymûne'nin yakın akrabasıdır. Hâlid b. Velîd'in lâkabı Seyfullah (Allah'ın Kılıcı)'dır. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mûte Savaşı'ndaki başarısından ötürü onu Allah'ın kılıcı diye övmüş, kendisinden ‘ne güzel kul’ diye bahsetmiştir. Künyesi Ebû Süleyman'dır. H. 8./M.629. yılda Müslüman olmuştur.¹⁴⁹

Hudeybiye Antlaşmasından sonra Hz. Peygamber umre için Mekke'ye gitmiş, Hâlid'in daha önce Müslüman olan kardeşi Velîd'e Hâlid'i sorarak, Hâlid'in İslâmiyeti kabul etmemesini ve bu dinden uzak durmasını hayretle karşıladığını belirtmiştir.¹⁵⁰

Velîd, Hâlid'e Hz. Peygamber'in bu sözlerini nakleden bir mektup bırakmıştır. Bu mektupta, “Hz. Peygamber'in; Hâlid gibi bir insanın İslâm'ı

¹⁴⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379; İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, s. 147; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II/140.

¹⁴⁹ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s.267; Zehebî, *Siyer*, I/366; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II/83.

¹⁵⁰ Vâkıdî, *Meğâzi*, II/745-749.

tanımaması ne tuhaf! Keşke o, gayret ve kahramanlıklarını Müslümanların yanında Müşriklere karşı gösterseydi. Bu, kendisi için daha hayırlı olurdu. Biz de onu başkalarına tercih ederdik” ifadelerine yer vermiştir. Kardeşinin mektubunu okuyunca, Müslüman olmaya karar veren Hâlid b. Velîd, Osman b. Talha ve Amr b. el-Âs ile birlikte 1 Safer H.8 (31 Mayıs M.629) tarihinde Mekke'den Medine'ye gelerek, Mescid-i Nebevî'de Hz. Peygamber'in huzurunda Müslüman olmuştur.¹⁵¹ Bunun üzerine Rasûlullah;

-“Seni doğru yola ulaştıran Allah’a hamd olsun! Seni yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğu biliyorum” demiştir. Hâlid, günahlarını bağışlaması için Allah’a dua etmesini Hz. Peygamberden isteyince, “İslâmiyet daha önceki günahları siler” cevabını almıştır. Hâlid, öyle de olsa dua etmesini kendisinden isteyince, yine aynı cevabı almış, bu cevaba rağmen, “Ya Rasûlallah dua buyursanız” diyince Hz. Peygamber, “Allah’ım daha önce yaptıklarından dolayı Hâlid’i bağışla!” diyerek ona dua etmiştir.¹⁵²

Hâlid b. Velîd, Müslüman olduktan sonra üç yıl kadar Hz. Peygamber’in emrinde bulunmuştur. Müslüman olarak ilk defa, H. 8. (Eylül M.629) yılda yapılan Mûte Savaşına bir nefer olarak katılmıştır. Ordu komutanlarının sırayla şehîd olması üzerine, ashâb istişâre ederek komutayı Hâlid b. Velîd'e vermiştir.¹⁵³

Hz. Peygamber, Medine'de iken olup bitenleri haber verip komutanların şehid düşmesini anlattıktan sonra, komutayı Allah'ın kılıçlarından birinin aldığını söylemiştir. Hz. Peygamber; Müslümanlara, Mûte'de şehit olan üç kumandan hakkındaki müşahedelerini gözleri yaşararak haber verirken;

-“Nihayet, bayrağı Allah’ın kılıçlarından bir kılıç, Hâlid b. Velîd aldı. İşte, şimdi tandır tutuştu, savaş kızıştı. Allah, mücahitlere fethi müyesser kıldı!” buyurmuş,¹⁵⁴ Allah’ım! Hâlid senin kılıçlarından bir kılıçtır! Sen ona nusret ihsan

¹⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/158; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târih*, II/112.

¹⁵² Fayda, Mustafa, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, İstanbul, 1997, XV/289.

¹⁵³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/141.

¹⁵⁴ Buhârî, *Meğâzi*,44; Zehebî, *Siyer*, I/366; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/192.

buyur!" diyerek dua etmiştir.¹⁵⁵ Bu olaydan sonra Hâlid b. Velîd, "Seyfullah" (Allah'ın Kılıcı) diye anılmıştır. Hâlid b. Velîd, komutasına aldığı İslâm ordusunu, kalabalık düşman karşısında bozguna uğratmadan Medine'ye getirmeyi başarmıştır.¹⁵⁶

Hâlid b. Velîd, Mekke fethinde süvarilerin komutanı olarak bulunmuş ve ordunun sağ kanadını kontrol etmiştir. Mekke'nin fethinde Müslümanlara karşı çıkan küçük gruplarla Hâlid (r.a) çarpışmıştır. Huneyn Gazvesi'nde ise Hâlid b. Velîd, büyük cesaret ve yararlılık göstermiştir. Hatta bu savaşta yaralanınca Hz. Peygamber ziyaretine gelerek, dua etmiş, Hâlid şifa bulmuştur.¹⁵⁷

Hâlid b. Velîd'in şirke ve küfre karşı çok şiddetli olduğu, Müslüman olduktan bir sene kadar sonra Uzzâ putunu yıkmak için gittiğinde Uzzâ'ya şiirle şöyle seslendiği rivayet edilmektedir:

- "Ey Uzzâ bu geliş seni ta'zim için değil seni inkâr içindir. Çünkü ben gördüm ki Allah seni değersiz kılmıştır."¹⁵⁸

Hz. Peygamber'in şahsına karşı da çok büyük hürmeti olan Hâlid b. Velîd, onun isminin mücerred anılmasından bile rahatsız olmuş; savaşlarında kazandığı muvaffakiyeti, Hz. Peygamberin sakalından bir kaç taneyi sarığının içinde taşımasına bağladığı belirtilmiştir.¹⁵⁹ Hâlid b. Velîd, cihad duygusu, şehitlik arzusu ile dopdolu bir mü'min idi. Cihad meydanları, onun için Allah'a en yakın meydanlardı. Kendisinin, "Ben harp meydanında mücahede ve mücadeleden aldığım zevki, hiçbir zaman zıfaf gecesinin keyfinden alamam" dediği rivayet edilmektedir. Hâlid b. Velîd, savaşçı olduğu kadar, şahsî fazilet ve ilim konusunda da üstündü, kendisi Buhârî, Müslîm ve diğer hadis kitaplarında, Hz. Peygamber'den on sekiz tane hadis

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel ,*Müsned*, V/ 299; Taberî, *Târih*, III/41; Zehebî, *Siyer*, I/209.

¹⁵⁶ Taberî, *Târih*, III/41.

¹⁵⁷ İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/142.

¹⁵⁸ İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/143.

¹⁵⁹ Zehebî, *Megâzi*, I/470.

rivayet etmiştir.¹⁶⁰ Hâlid b. Velîd, Hz. Peygamber döneminde Mûte Savaşı'ndan sonra, Mekke'nin fethi, Huneyn, Taif Savaşları, Tebük seferi gibi birçok olayda yer almış, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifelik dönemlerinde de ridde savaşlarında bulunmuş, Irak'ın ve Suriye'nin fetihlerinde çok önemli görevler ifâ etmiştir.¹⁶¹ Hâlid b. Velîd, H. 21. (M.642) yılında Suriye'nin Hıms şehrine yakın bir köyde altmış yaşında vefat etmiştir.¹⁶²

Mûte Savaşının komutanları hakkında yukarıdaki detayları aktardıktan sonra, çalışmamızın son bölümünde savaşın sonuçları üzerinde duracağız.

¹⁶⁰ İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/144.

¹⁶¹ Fayda, *Hâlid b. Velid*, s.453-454.

¹⁶² İbn Kuteybe, *el-Maarif*, s.267; Zehebî, *Siyer*, I/367.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÛTE SAVAŞI VE SONUÇLARI

I. İSLÂM ORDUSUNUN HAREKETİ

Mûte Savaşını hazırlayan ortamı ilk bölümde inceledikten sonra bu savaşta İslâm ordusuna komutanlık yapan sahabîlerin hayatlarına ve bu savaş açısından önemlerine ikinci bölümde değinmiş bulunmaktayız. Bu bölümümüzde ise Mûte Savaşının cereyan ettiği atmosferi ve İslâm tarihi açısından sonuçları ile önemini inceleyeceğiz.

Hız. Peygamber'in emir ve tavsiyelerinden sonra Medine'den ayrılan Müslüman askerler yola koyulmuşlar, kuzeye doğru hareket etmişlerdir. Müslümanlar'ın Medine'den yola çıkışını haber alan ve bu yönde hazırlıklarına başlayan Şurahbil b. Amr, pek çok asker toplamıştır. Topladığı askerlerin sayısının 100.000'i aşkın olduğu rivayet edilmiştir. Şurahbil, Müslümanların geleceği yollara gözcüler (casuslar) çıkarmıştır. İslâm ordusu, Vâdi'l-Kurâya gelerek konaklamış ve orada iki gün kalmışlardır.¹⁶³ Şurahbil b. Amr, kardeşi Sedus'u öncü birlik olarak ileri sürmüştür. Müslümanlar, Sedus'un 50 kişilik birliğini bozguna uğratmışlardır. Sedus öldürülünce, Şurahbil korkarak, kalesine sığınmıştır.¹⁶⁴

İslâm kuvvetleri, Suriye'ye doğru ilerlemeye başlamışlar, Maân mevkiinde karargâh kurup, iki gece kalmışlar ve ne yapacaklarını müzakere etmişlerdir. Bu sırada İslâm ordusu, Bizans İmparatoru Heraklius'un 100.000 kişilik bir ordusunun üzerlerine gelmekte olduğunu haber almışlardır. Ancak, İslâm kaynaklarının bazılarında, Mûte Savaşı zikredilirken Bizans ordusundan hiç bahsedilmemektedir. Esasen Hız. Peygamber de bu orduyu, Bizans ordusu ile savaşmak için göndermemiştir. Bizans ordusunun bu savaşta yer alması hususunda Muhammed Hamidullah; "... Şayet Bizans imparatoru, Şurahbil'in yardımına geniş takviye

¹⁶³ Vâkıdî, *Megâzi*, II/759,760; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119-120.

¹⁶⁴ Vâkıdî, *Megâzi*, II/760.

kuvvetleri göndermemiş olsaydı, olay, mahallî bir vak'a olarak kalacaktı...¹⁶⁵ diyerek, Heraklius'un Şürahbil'e yardım için bu orduyu gönderdiğini ifade etmektedir. Aynı yazar, o sırada Bizans ordusunun hazır bir halde bulunmasını ise şu şekilde izah etmektedir; "...İranlılarla savaşmak üzere esasen toplanmış bulunan Bizans askerî birlikleri, henüz kışlarına dönmüş değillerdi, bu yüzden imparator, Gassânîler'in yardımına koşmak üzere hazır yüz bin mevcutlu bir ordu sahibiydi..."¹⁶⁶

Yukarıdaki ifadelerden, Heraklius'un Müslüman ordusunun geldiğini öğrenince bir ordu hazırlamadığı; aslında Sâsânîlerle yapılan savaşlardan sonra Bizans ordusunun henüz kışlasına dönmediği; ve İmparatorun ordusunu, Şürahbil'in yardımına gönderdiği ihtimali akla gelmektedir. Ancak, bir başka rivayet bu ihtimali çürütür niteliktedir. Şöyle ki, Bizans-Sâsânî, savaşlarının sonuncusu, Aralık M.627 tarihinde, Ninova'da Bizans'ın kesin zaferi ile sonuçlanmış bulunuyordu. Mûte Savaşının vukû bulduğu tarih ise, 8. Hicrî yılın Cemaziyelevvel ayı, Ağustos-Eylül M.629'dur; yani son savaş tarihinden bu savaş tarihine kadar bir yıl sekiz ay geçmiştir. Bu, uzun bir süredir ve bu durumu, Bizans ordusunun kışlasına dönmemesiyle izah etmemek gerekir. Bu hususta Bizans tarihini araştıranların verdikleri bir haber, Heraklius'un o sırada Filistin'de bulunuş sebebine dair başka bir ihtimali akla getirmekte ve İslâm kaynaklarında yer alan Mûte Savaşının tarihine de uygun düşmektedir. Bu habere göre, Heraklius, Ninova Savaşı'ndan sonra İstanbul'a dönmüş; bir süre sonra da karısı Martin ile birlikte, Kudüs'e giderek bu şehre Mart M.630'da ulaşmıştır. Bu tarih, Mûte Savaşı'ndan beş ay kadar sonraya rastlamaktadır.

Heraklius'un Kudüs ziyaretinin sebebi ise şöyle anlatılmaktadır; Sâsânîler, Kudüs'ü işgal ettiklerinde, oradaki büyük kilisenin haçını alıp götürmüşlerdir. Heraklius, Ninova'da savaşı kazanınca bu haçı İranlılar'dan geri almış ve ordusu ile birlikte onu yerine koymak üzere Allah'a nezrettiği şükür ziyaretini yerine getirmek için orada bulunmaktaydı. İstanbul'dan çok Antakya'da ikameti seven Heraklius'un, Kudüs'e M.630 yılı Mart ayında girmiş olmasını da tabii karşılamak gerekir; çünkü

¹⁶⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.278.

¹⁶⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s.282.

Hıristiyanların Paskalya kutlama tarihleri, Mart ayının 14'üncü gününü takip eden pazar günüdür.¹⁶⁷

Maân'daki istişareler sırasında, Zeyd b. Hârise; Rumların İslâm kuvvetleriyle çarpışmak için pek çok asker toplamış olduklarını haber verip, bu yolda ne yapmak gerektiğini sormuştur. Müslümanlar ise; "Rumlarla karşılaşmaktan vazgeçip memleketlere akın yap! Halklarını esir al, Medine'ye dön!" demişlerdir. Abdullah b. Revâha ise bu sırada susmuş, konuşmamıştır. Zeyd b. Hârise, ona bu hususta ne düşündüğünü sorunca, Abdullah b. Revâha; "Biz, ganimetler elde etmek için yola çıkmadık. Fakat, Rumlarla karşılaşmak için yola çıktık!" demiştir. Diğerleri ise: "Rasûlullah'a yazı yazıp düşmanımızın sayısını bildirelim. Bize savaş erleri yetiştirmesini, ya da bu yolda yapmak istediği şeyi bize emretmesini isteyelim" demişle, bu hususta söz ve görüş birliğine varmışlardır.¹⁶⁸ Abdullah b. Revâha: "Ey kavmim! Vallahi, sizin şimdi istememiş olduğunuz şey, arzulayıp elde etmek için sefere çıktığımız şehitlikdir!¹⁶⁹ Biz, insanlarla, ne sayıca, ne silahça, ne de at ve süvarice çokluk olduğumuz için değil, Allah'ın bizi şerefliendirdiği şu din kuvvetiyle savaşıyoruz! Gidiniz, çarpışınız! Bunda muhakkak iki iyilikten biri; ya zafer, ya da şehitlik vardır!¹⁷⁰ Vallahi, Bedir Savaşı gününde yanımızda iki at, Uhud Savaşı gününde de bir tek at bulunuyordu. Eğer bu seferimizde düşmana gâlip gelmek kaderde varsa, zaten Allah'ın ve Hz. Peygamberin bize vaadi de böyledir, Allah vaadinden cayar değildir. Eğer kaderde şehitlik varsa (şehit olur, daha önce şehit olan) kardeşlerimize böylece Cennetlerde kavuşmuş oluruz!" demiştir.¹⁷¹

Müslümanlar, bu arada, Lahm, Cüzâm, Kayn, Behrâ, Vâil, Bekr ve Belî gibi Hıristiyan Arap kabilelerinden oluşan 100.000 kişilik başka bir ordunun da Belî kabilesinden Mâlik b. Râfile kumandasında Rumlarla beraber hareket ettiğini,

¹⁶⁷ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, V/252.

¹⁶⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, II/376, Vâkîdî, *Megâzî*, II/760; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120.

¹⁶⁹ İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/113; Zehebî, *Megâzî*, I/481,482; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/416; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.318.

¹⁷⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/210; Zehebî, *Megâzî*, I/482; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/417; İbn Kayyim, *Zâdu'l-Mead*, II/173; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/191.

¹⁷¹ İbn Hişâm *Sîre*, II/376; Taberî, *Târih*, III/38.

dolayısı ile 200.000 kişilik bir düşman ordusu ile karşılaşacaklarını öğrenmişlerdir.¹⁷²

Bahsi geçen kabilelerle alakalı bir rivayet ise şöyledir; Rumlara katılan Arap kabilelerinden Lahmlar: Benû'd-Dârlar, Benû Nadrlar, Benû Râşideler, Benû Hadesler ve Benûzu'rlar gibi dallara ayrılmakta idiler. Benû Hadeslerden kâhin bir kadın, Hz. Peygamber'in askerlerinin gelmekte olduğunu işitince, Benû Hadeslerden olan kavmi Benû Ganmlere:

"Ben sizi gözlerinin ucuyla, hınçla bakan, atlarını yedeklerinde taşıyan ve kanlar döken bir kavme karşı koymaktan sakındırırım!" diyerek onları uyarmıştır. Benû Ganmler de, onun sözünü tutup Lahmlerden ayrılmışlardır. Benû Hadeslerden bir kol olup, o zaman Müslümanlarla savaşan Benû Sa'lebeler ise, bundan sonra gitgide azalmışlar, küçülerek yoksul düşmüşlerdir.¹⁷³

Düşman ordusunun sayısı hakkında ihtilaf bulunmakla birlikte kaynaklarda 100.000¹⁷⁴, 200.000¹⁷⁵ ve 250.000¹⁷⁶ rakamı zikredilmektedir. Bazı araştırmacılar, bu rakamların mübalağalı olduğu ifade etmişlerse de biz, burada düşman ordusunun sayısından ziyade İslâm kuvvetlerinin, büyük bir ordu ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmek istiyoruz.

İslâm kuvvetleri, istişare sonucunda sayı, silah, at gibi askerî teçhizat ve güç bakımından kendilerinden kat kat fazla olan bu düşman ordusu ile savaşmaya karar vererek Maân'dan ayrılmışlar, Meşârif adlı köyde Bizans ordusu ile karşılaşmalarının ardından Mûte'ye gitmişlerdir. Her iki taraf da burada ordularını hazırlayıp savaş düzeni almıştır.¹⁷⁷

¹⁷² İbn Hişâm, *Sîre*, II/381-382.

¹⁷³ İbn Hişâm *Sîre*, II/382; Taberî, *Târih*, III/41.

¹⁷⁴ Vâkıdî, *Megâzi*, II/760; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.317.

¹⁷⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, II/375; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120; Taberî, *Târih*, III/37; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, II/112.

¹⁷⁶ es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Ünüf*, I/260; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/416; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/191.

¹⁷⁷ Vâkıdî, *Megâzi*, II/761; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120.

II.SAVAŞIN SEYRİ

Mûte mevkiinde, iki ordunun askerleri, başlarında kumandanları olduğu halde, şiddetle çarpışmaya başlamışlar, ilk aşamada Müslümanlar karşısındaki büyük güce dayanmakta zorlanmışlardır.¹⁷⁸ İslâm kuvvetlerinin başında kumandan olarak Zeyd b. Hârise bulunmaktaydı. Hz. Peygamber'in haber verdiği göre; şeytan hemen gelip Zeyd b. Hârise'ye hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi. Zeyd b. Hârise ise; "Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı pekiştirmek zamanıdır! Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?" diyerek karşılık verdi.¹⁷⁹ Sırtında zırh gömleği, altında atı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bayrağı elinde olduğu halde, çarpışmaya girişti. Vücudu, Rumların mızraklarıyla delik deşik edilip kanları saçılıncaya kadar, çarpışmaktan geri durmadı.¹⁸⁰ En sonunda, cansız olarak yere düştü ve şehit oldu.¹⁸¹ Zeyd b. Hârise, şehit olduğu zaman, ellibeş yaşında idi.¹⁸²

Zeyd b. Hârise şehit olunca, Hz. Peygamber'in tarif ettiği üzere sancağı Hz. Ca'fer almış, Zeyd b. Hârise'nin zırh gömleğini sırtına giyerek atına binmiştir. Şeytan, Zeyd b. Hârise'ye geldiği gibi gelip, ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istemiştir. Hz. Ca'fer: "Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı pekiştirmek zamanıdır! Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?" yanıtını vererek ilerlemiştir. Düşman kuvvetleri, "Bunu arkadaşının yanına ulaştıracak kim var?" diye birbirlerine seslenmişler, içlerinden birisi; "Ben ulaştırırım!" diye karşılık vermiştir.

Savaşın ilerleyen sıralarında Hz. Ca'fer, çarpışa çarpışa, düşmanların ortalarına kadar ilerlemiş bulunmaktaydı. Sayıca oldukça fazla olan düşman ordusunun içine bu şekilde girmekle, kurtuluş yolu olmadığını görünce, atından yere

¹⁷⁸ Zehebî, *Megâzi*, I/483; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/419; Mahmudov, *Sebeb ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, s.228.

¹⁷⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, II/761; Beyhakî, *Delâil*, IV/368.

¹⁸⁰ İbn Hişâm, *Sîre*, II/378; Taberî, *Târih*, III/39.

¹⁸¹ İbn Kayyim, *Zâdu'l-Mead*, II/173.

¹⁸² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/46.

atlamış ve onu sinirledikten sonra, son nefesine kadar çarpışmıştır.¹⁸³ "Cennet kokusundan daha güzel koku yoktur!" diyerek çarpışırken, düşmanlar tarafından vurularak bir eli kesilince, sancağı öbür eline almıştır. O eli de vurulup kesilince, sancağı koltuğunun altına kıstırmıştır. Ancak o sırada, Rumlardan bir adamın, varıp mızrağını sapladığı, sonra da, kılıçla vurarak onu şehid ettiği nakledilmiştir. Hz. Ca'fer, cansız olarak yere düşerek şehit olmuştur.¹⁸⁴ Abdullah b. Ömer; Ca'fer b. Ebî Tâlib'i ölümler arasında aradıklarını, kendisinin vücudunda doksandandan fazla mızrak, ok, kılıç yarası bulduklarını rivayet etmiştir.¹⁸⁵

Savaşın seyri sırasında, İslâm ordusuna tayin edilen üç kumandandan ilk ikisi şehid edilince, Hz. Peygamber'in emri gereğince, Ebu'l-Yesâr Amr el-Ensârî, sancağı alarak Abdullah b. Revâha'ya vermiştir. Abdullah b. Revâha, sancağı aldıktan sonra, atının üzerinde olduğu halde, düşmanlara doğru ilerlemiş, ilerlerken de, nefisini kendisine boyun eğdirmeye ve bazı tereddütlerini gidermeye uğraşmıştır. Abdullah b. Revâha'nın nefsi ile olan mücadelesi sırasında; "Ey nefis! Ben seni indirmeye (kendime boyun eğdirmeye) yemin ettim! Sen ya kendiliğinden ineceksin, ya da zorla inersin! İnsanlar, toplanmış, bağılıyor ve ağlamaklı olarak dua ediyor ('İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn; Bizler Allah'ın kullarıyız ve O'na dönücüleriz! diyor) iken, sana ne oluyor ki, seni Cennetten pek hoşlanmıyor görüyorum?! Huzurlu zamanların epey oldu. Sen, eski bir su kırbasında azıcık safi bir su damlasından başka nesin ki? Ey nefis! Sen şimdi öldürülmesen, er geç öleceksin ya! Bu öyle bir ölüm ateşidir ki; sen ona girmiş bulunmaktasın! İşte, özleyip durduğun şey sana verilmiş bulunmaktadır! Eğer sen, o iki kişinin (Zeyd b. Hârise ile Ca'fer b. Ebî Tâlib'in) yaptıklarını yaparsan, (şehitliği tercih edersen) doğru bir iş yapmış (muradına ermiş) olursun! Eğer gecikirsen, bedbaht olursun!"¹⁸⁶ ifadelerini kullandığı rivayet edilmektedir.

¹⁸³ Taberî, *Târih*, III/40; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/114.

¹⁸⁴ Vâkıdî, *Megâzi*, II/761, İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/38.

¹⁸⁵ Buhârî, *Sahih*, V/87; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, IV/361; Zehebî, *Siyer*, I/210.

¹⁸⁶ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379; Taberî, *Târih*, III/40; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, IV/364; İbn Esir, *Kâmil*, II/114; Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamis*, II/79.

Abdullah b. Revâha, nefsinin tereddüdünü gideremediği, bu sebeple de ona; "Ey nefis! Şehitlikten seni çekindiren, sakındıran hangi şeylerdir? Eğer çekinmen, zevcem filanca hatundan mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o üç talakla boşanmıştır! Eğer çekinmen, filân filân kölelerimden mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, onlar zaten azâd edilmişler, hürriyetlerine kavuşturulmuşlardır. Yok eğer çekinmen bakımsız, verimsiz hale gelmiş bulunan bahçemden, bostanımdan mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o, Allah'a ve Rasûlullah'a bırakılmış (vakfedilmiş) bulunuyor!" dediği aktarılmıştır.¹⁸⁷

Abdullah b. Revâha, uzun bir süre çarpıştıktan sonra, iki dostunun yaptığı gibi, atından inerek, zırh gömleğini sırtından çıkarmış, düşman kuvvetlerinin arasına karışmıştır. Tam bu sırada, amcasının oğlu, ona üzeri kurumuş etli bir kemik getirmiş ve: "Al, bunu ye de, biraz güçlen! Çünkü sen, hayatında hiç karşılaşmadığın şeyle bugün karşılaştın!" demiştir.¹⁸⁸ Abdullah b. Revâha, üç günden beri hiçbir şey yememişti. Kurumuş etli kemiği amcasının oğlundan alıp ondan azıcık ısırılmıştı ki, o sırada, Müslümanların buldukları köşede bir kargaşalık kopmuş ve bozulma olmuştur. Abdullah b. Revâha ise, kendi kendine;

- "Sen hâlâ dünyadasın! Dünyada yiyip içmekle uğraşıyorsun!?" diyerek kendisini kınamış ve hemen elindeki eti-kemiği yere atmış, kılıçla, çarpışmaya girişmiştir.¹⁸⁹

Abdullah b. Revâha, şiddetli çarpışmalar sırasında, vücuduna saplanan mızraklarla yaralanarak, Müslümanlarla düşmanların safları arasında yere yıkıldığı ve; "Ey Müslümanlar topluluğu! Kardeşinizin cesedini (düşmanlar tarafından kesilip biçilerek) oyuncak ettirmeyin!" dediği ve çok geçmeden de, kaldırıldığı yerde can

¹⁸⁷ İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III/237.

¹⁸⁸ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379, Zehebî, *Megâzî*, I/483.

¹⁸⁹ Taberî, *Târih*, III/40; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/114; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/210; İbn Kayyım, *Zâdu'l-Mead*, II/173.

verdiği rivayet edilmiştir.¹⁹⁰

Abdullah b. Revâha şehit olup sancak yere düşünce, İslâm kuvvetleri ve müşrik askerleri birbirlerine karışmışlar, eşi benzerine rastlanmayan bir kargaşa yaşanmıştır. Hemen toplanamayan Müslümanlar, bu sıralarda bozguna uğramışlar, darmadağın olmuşlardır.¹⁹¹ Hatta iki kişinin bir arada görülmez olduğu, müşriklerin Müslümanların arkalarına düştüğü ve bu esnada Müslümanlardan bazılarının şehit olduğu rivayetler arasındadır.¹⁹²

Mûte Savaşı'nın bu ânı, tam bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilir. Çünkü Savaşın seyri içerisinde Hz. Peygamber'in öngörüsü gerçekleşmiş, üç kumandan tayin edilen savaşta, bu kumandanlar sırayla şehid olmuşlardır. Şimdi ise Hz. Peygamber'in komutan tayini ile ilgili söylediği son sözler olan, 'bu üç kumandan da şehid olursa aranızdan birini komutan tayin ediniz'¹⁹³ isteğinin, yerine getirilme aşamasına gelinmiştir. İslâm kuvvetleri bozguna uğramak noktasında iken, Kutbe b. Âmir; "Ey kavmim! İnsanın yüz yüze öldürülmesi, arkasından vurulup öldürülmesinden daha iyidir!" diyerek arkadaşlarına sesleniyor, fakat hiçbir dinleyen, onun davetine icabet eden olmuyordu.¹⁹⁴

Abdullah b. Revâha şehit olunca, Ebu'l-Yesâr Ka'b b. Umeyr, sancağı alıp Benû Aclanlardan Sâbit b. Akram'a vermiştir.¹⁹⁵ Sâbit b. Akram ise, sancağı alırmaz koşmuş ve İslâm ordusunun önüne geçerek, sancağı yere dikmiş: "Ey insanlar! Ey Ensar hanedanı! Bana doğru geliniz!" diyerek seslenmeye başlamıştır.¹⁹⁶ Müslümanlar, her taraftan, yaklaşarak Sâbit b. Akram'ın başında toplanmışlardır. Sâbit b. Akram;

¹⁹⁰ İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, s. 363; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, III/238; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/193.

¹⁹¹ Vakıdî, *Megâzi*, II/763; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/121.

¹⁹² Vakıdî, *Megâzi*, II/763.

¹⁹³ Vakıdî, *Megâzi*, II/756; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/119.

¹⁹⁴ Vakıdî, *Megâzi*, II/763.

¹⁹⁵ İbn Hişâm, *Sîre*, II/379.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/121.

- "Ey Müslümanlar topluluğu! Siz, içinizden birini kendinize kumandan olarak seçiniz ve onun çevresinde toplanınız!" diyerek, Hz. Peygamber'in talimatını hatırlatmıştır. Müslümanlar ise; - "Biz seni kumandan seçtik. Biz sana razıyız!" şeklinde karşılık vermişlerdir. Sâbit b. Akram;

- "Ben bu işi yapamam!" demiş ve Hâlid b. Velîd'e bakıp;

- "Ey Ebû Süleyman! Al sen şu sancağı!" demiştir. Hâlid b. Velîd ise;

- "Ben bu sancağı senden alamam. Sen buna benden daha lâıyıkısın! Çünkü, daha yaşlısın ve Bedir savaşında da bulunmuş bulunuyorsun!" demiştir. Sâbit b. Akram:

- "Al şunu be adam! Vallâhi, ben onu ancak sana vermek için aldım!" diye yanıt vermiş, Hâlid b. Velîd;

- "Gel, sen bunu bana verme!" diyerek ısrar edince, Sâbit b. Akram;

- "Sen çarpışma usulünü benden daha iyi bilirsin!" dedikten sonra, Müslümanlara da: - "Hâlid'i kumandan seçme hususunda görüş ve söz birliği ediyor musunuz?" diye sormuştur. Müslümanlar da, hep birden, "evet!" diye karşılık vermişlerdir. Müslümanlar Hâlid b. Velîd'in kumandanlığı üzerinde böyle söz ve görüş birliğine varınca, Hâlid b. Velîd sancağı almak durumunda kalmıştır.¹⁹⁷

Hâlid b. Velîd, İslâm sancağını alır almaz saldırıya geçmiş, buna mukabil düşmanlar da saldırıya geçmişlerdir. Saldırıya geçen Müslümanlar, Rumların topluluklarından bir topluluğu bozguna uğratarak dağıtmışlardır.¹⁹⁸ Sağ kol kumandanı Kutbe b. Katâde, Hıristiyan Arapların kumandanı Malik b. Zâfile'yi mızrakla yaraladıktan sonra, boynuna kılıçla vurup başını gövdesinden ayırmıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁷ İbn Hişâm, *Sîre*, II/380; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.317.

¹⁹⁸ Vakıdî, *Megâzi*, II/763; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/23.

¹⁹⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, II/381; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV/407.

Akşama doğru, taraflar arasında savaşa ara verilmiş, bu durum Hâlid b. Velîd'in yeni bir savaş stratejisi uygulamasına imkân vermiştir. Geceyi geçirip sabaha çıkınca, önemli bir savaş taktiği uygulayarak, İslâm kuvvetlerinin önde bulunanlarını arkaya, arkada bulunanlarını öne, sağ yandakileri sol yana, sol yandakileri de sağ yana geçirmiştir. Rumlar, sabahleyin, daha önce tanıdıkları türden bayraklı, şekilli ve kıyafetli Müslümanlardan başkalarıyla karşılaşınca, bu durumdan hoşnut olmayıp şaşırılmışlar ve: "Herhalde, bunlara yardımcı kuvvetler gelmiş!" diye düşünmüşler, yüreklerine korku düşmüştür.²⁰⁰ Hâlid'in başında bulunduğu merkezi birlikler şiddetli bir şekilde savaşırken, sağ ve sol koldaki birlikler, ağır ağır geri çekilmeye başlamış, sonra da merkezdeki birlikler geri çekilmiştir. Düşman askerleri, Müslümanları tâkîp etmeye cesaret edememişler, Hâlid'in kendilerini çöle çekip orada savaşmak istemesinden endişe etmişler ve sonunda iki ordu birbirinden ayrılmıştır.²⁰¹ Böylelikle Hâlid b. Velîd, 200.000 kişi oldukları rivayet edilen Bizans ordusunun karşısından en az zayıyla geri çekilmeyi başararak, Medine'ye dönmek üzere hareket edilmiştir.

Mûte Savaşı'ndan sonra Hâlid b. Velîd, bu savaştan bahsederken:

"O gün, benim elimde dokuz kılıç parçalandı! Elimde, ağzı enli Yemen yapısı kılıçtan başka dayanan kalmadı!"²⁰² ifadelerini kullanmıştır.

Müslümanların, bozguna uğrattıkları düşmanlardan, az çok ganimet de aldıkları, nitekim, Huzeyme b. Sâbit'in Rumlardan kendisiyle çarpışan bir adamı öldürünce onun miğferinden aldığı yakutu Hz. Ömer'in veya Hz. Osman'ın halifelîği devrinde 100 dinara satıp bir hurma bahçesi satın aldığı;²⁰³ Himyerilerden bir mücahidin de, Rumlarla Kudâaların Hıristiyan Araplarından karışık bir toplulukla çarpışıldığı sırada, eğeri altın sırmalı bir at üzerinde bulunan ve kını altın sırmalı

²⁰⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/467, 469, Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, IV/370.

²⁰¹ Vakîdî, *Megâzi*, II/761,763-764; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120-121, İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/468.

²⁰² Buhârî, *Sahih*, V/ 87, 88; Beyhakî, *Delâil*, IV/373; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, II/110, Zehebî, *Siyer*, I/375; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/192.

²⁰³ Vakîdî, *Megâzi*, II/769; Beyhakî, *Delâil*, IV/374.

kılıçlı bir Rum'u öldürüp atını ve silahını aldığı bildirilmektedir.²⁰⁴

III.MÛTE'DEN MEDİNEYE DÖNÜŞ

Mûte Savaşı'nın ilk günü, üç kumandanın şehâdetlerini Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'de ashabına haber vermiştir. Şöyle ki; İslâm kumandanlarının Mûte'de şehit oldukları saatte Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber gelmiş, bu da kendilerini son derecede üzmüştür.²⁰⁵ Ashab-ı Kiram, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i üzgün görünce:

- "Ey Allah'ın Peygamberi! Sende olan üzüntüyü gördüğümüzden beri, duyduğumuz üzüntünün derecesini ancak Allah bilir!" demişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.);

- "Bende görmüş olduğunuz, beni hüzün içinde bırakan şey, ashabımın şehit düşmeleridir. Bu hal, onları Cennette karşılıklı tahtlar üzerinde oturmuş kardeşler olarak görünceye kadar sürdü!" buyurmuştur.²⁰⁶

Hz. Peygamber, minbere çıkıp oturmuş, namaz için toplanılmak üzere seslenilmesini, ezan okunmasını emretmiştir. Âdetâ, Şam'la aradaki uzaklıklar, engeller kalkmış; Hz. Peygamber (s.a.v.), Mûte savaş meydanına bakıyordu. Müslümanlar Mescidde toplanınca, Hz. Peygamber (s.a.v.);

- "Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim!

Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim!

Allah'tan, onlara hayır ve sevab kapısının açılmasını dilerim!²⁰⁷ Şu gazaya çıkan ordunuzdan size haber vereyim. Onlar gittiler, düşmanla karşılaştılar.²⁰⁸ Zeyd b. Hârise bayrağı eline aldı. Şeytan, hemen onun yanına geldi. Ona hayatı ve dünyayı

²⁰⁴ Vâkidi, *Megâzi*, II/768; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/26; Beyhakî, *Delâil*, IV/373, 374, Zehebî, *Megâzi*, I/487; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/426.

²⁰⁵ İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/115.

²⁰⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/121.

²⁰⁷ Taberî, *Târih*, III/41; İbnü'l Esîr, *Kâmil*, II/415.

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, V/299, Beyhakî, *Delâil*, IV/367.

sevdmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi. Zeyd ise: 'Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı pekiştirecek zamandır! Sen ise bana dünyayı sevdirmek istiyorsun!?' dedi ve ilerledi.²⁰⁹ Çarpıştı ve nihayet şehit olarak öldürüldü! Onun için, Allah'tan mağfiret dileyiniz!" buyurdu. Müslümanlar, ona Allaktan mağfiret dilediler.²¹⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.): "O şimdi Cennete girdi. Orada koşup duruyordur. "Sonra, bayrağı Ca'fer b. Ebî Tâlib aldı. Şeytan hemen onun yanına vardı. Ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek ve ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istedi. Ca'fer ise: 'Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı pekiştirmek zamandır!' dedi ve ilerledi, çarpıştı ve nihayet şehit olarak öldürüldü. Kardeşiniz için, Allah'tan mağfiret dileyiniz! O, şehit olarak Cennete girdi. Şimdi o, Cennette yakuttan iki kanadıyla dilediği gibi uçup duruyordur. Ca'fer'i Cennette meleklerle birlikte iki kanadıyla uçuyor gördüm!" buyurdu.²¹¹

Hz. Peygamber; "Ca'fer'den sonra, bayrağı Abdullah b. Revâha aldı!" buyurduktan sonra bir müddet sustu. Ensar'ın (Medineli Müslümanların) yüzleri değişti, sarardı. Abdullah b. Revâha'nın, hoşlarına gitmeyen bazı işler yaptığını sandılar. Hz. Peygamber (s.a.v.), sözlerine şöyle devam etti: "Abdullah b. Revâha elinde bayrak olduğu halde düşmanlarla çarpıştı, şehit olarak öldürüldü. Tereddütlü olarak Cennete girdi.²¹² Onun için de, Allah'tan mağfiret dileyiniz!" buyurdu. Abdullah b. Revâha'nın Cennete tereddütlü olarak girişi, Ensar'ın ağırlarına gitti. "Yâ Rasûlallah! Onun tereddüdü ne idi?" diye sormaları üzerine; Hz. Peygamber; "Kendisi, yaralandığı zaman, düşmanla çarpışmaktan çekindi. Sonra nefsinı kınadı, cesaretlendi ve şehid oldu. Cennete girdi" buyurunca, Ensar sevinmiştir.²¹³ Hz. Peygamber (s.a.v.): "Onlar, Cennette altın tahtlar üzerinde oturur oldukları halde bana gösterildi! Abdullah b. Revâha'nın tahtının arkadaşlarınınkinden engin ve eğri olduğunu gördüm. Bununki neden böyledir? diye sordum. 'Abdullah çarpışmaya giderken bazı tereddütler geçirmiş, sonra da, çarpışmaya gitmiştir!' denildi. Rüyada

²⁰⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, II/761, 762; Beyhakî, *Delâil*, c. 4, s. 368, 369; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/426.

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/299; Taberî, *Târih*, III/41.

²¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/39; Tirmizî, *Sünen*, V/654; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/194.

²¹² Ahmed b. Hanbel, V/299, Taberî, *Târih*, III/41.

²¹³ Vâkıdî, *Megâzi*, II/762; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/530; Beyhakî, *Delâil*, IV/369.

Cennete girdiğimde, Ca'fer'i kana boyanmış iki kanatlı, Zeyd'i de onun karşısında gördüm. Revâha'nın oğlu da onların yanında bulunuyordu. Kendisinin, onlardan yüz çevirir gibi bir hali vardı. Bunun sebebini de, size haber vereyim: Ca'fer, savaş meydanına ilerlediği ve ölümü gördüğü zaman, ondan hiç çekinmedi ve yüz çevirmedi. Zeyd de öyle yaptı. Revâha'nın oğlu ise, ölümden çekingen davrandı. Kendisinin kılıçtan hoşlanmıyor gibi bir hali vardı" buyurdu.²¹⁴

Başka bir anlatıma göre; Mûte haberini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ilk getiren zât, Ya'lâ b. Ümeyye'dir. Ya'lâ b. Ümeyye, Mûte Savaşını ve sonucunu daha anlatmaya başlamadan, Hz. Peygamber (s.a.v.), ona: "İstersen onu sen bana haber ver, istersen onu ben sana haber vereyim?" buyurdu. Ya'lâ: "Yâ Rasûlallah! Sen bana haber ver!" dedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mûte'de İslâm kuvvetlerinin başlarından geçenlerin hepsini yukarıda belirttiğimiz üzere, Ya'lâ'ya vasıflarıyla birer birer haber verince, Ya'lâ: "Seni hak din ve Kitapla Peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki; sen Müslümanların hadiselerinden anlatmadık bir harf bile bırakmadın! Onların işini size ben anlatsaydım, ben de bu kadar anlatırdım!" dedi. Hz. Peygamber; "Allah benim için yeryüzünü aradan kaldırdı da, onların savaş meydanlarını gözlerimle gördüm!" buyurmuştur.²¹⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.), Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Revâha'nın şehit olduklarını böylece haber verdikten sonra:

"Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Zeyd'i yarlığa! Ey Allah'ım! Ca'fer'i ve Abdullah b. Revâha'yı da yarlığa!" diyerek dua etmiştir.²¹⁶

Mûte Savaşı'nda, düşman tarafın sayı itibarı ile kayıpları hakkında hiçbir bilgi vermeyen kaynaklar, bu savaşta şehid düşen on iki Müslüman'dan

²¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/121.

²¹⁵ Beyhakî, *Delâil*, IV/365; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/211; İbn Kayyım, *Zâdu'l-Mead*, II/174; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/429.

²¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III/46.

bahsetmektedir. Mûte şehitlerinden isimleri konusunda ittifak bulunanlar ise şöyledir;

- Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Revâha, Vehb b. Sa'd b. Ebu Serh, Abbâd (veya Ubâde) b. Kays, Hâris b. Numan b. İsaf, Sürâka b. Amr b. Atiyye b. Hansâ, Ebu Küleyb b. Amr b. Zeyd b. Avf, Cabir b. Amr b. Zeyd b. Avf, Amr b. Sa'd b. Hâris b. Abbâd, Abdullah b. Sa'd b. Ebu Serh, Mes'ud b. Süveyd (esved) b. Hârise b. Nadle.²¹⁷

Mûte dönüşü İslâm kuvvetleri, Medine'nin yakınına gelmek üzere iken, Hz. Peygamber (s.a.v), Medine'deki Müslümanlara: "Toplanınız da, kardeşlerinizi karşılayınız!" buyurunca, çok sıcak bir gün olmasına rağmen, geride hemen hiç kimse kalmaksızın, Medine'deki Müslümanlar toplandılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) da, hayvanına binip, onlarla birlikte İslâm ordusunu karşılamaya gitti. Çocuklar arkalarından gelip karşılayıcılara kavuşunca, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Çocukları da binitlerinize alınız! Ca'fer'in oğlunu bana veriniz!" buyurdu. Abdullah b. Ca'fer getirilince, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu alıp önüne bindirdi.²¹⁸

Mûte'den dönen orduya Medine'nin Cürf mevkiinde kavuştular. Halktan bazıları, gazilerin üzerlerine toprak saçarak: "Ey kaçaklar! Demek, siz Allah yolunda savaşmaktan kaçtınız ha?!" diyerek kınamaya başladılar.²¹⁹ İslâm kuvvetleri, halkın bu davranışından, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şikâyetlendiler ve: "Yâ Rasûlullah! Biz kaçaklar mıyız?" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise; "Sizler Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, dönüp dönüp vuruşanlarsınız!" buyurdu ve halka da: "Onlar, Allah yolunda savaşmaktan kaçanlar değil, döne döne çarpışanlardır!" buyurdu. Bunun üzerine, halk onları kınamaktan vazgeçti.²²⁰

²¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/407; İbn Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, V/459; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser*, II/211,212.

²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/299.

²¹⁹ Vâkîdî, *Megâzi*, II/762; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/121; Taberî, *Târih*, III/42, Beyhakî, *Delâil*, IV/374; İbn Esir, *Kâmil*, II/115; Zehebî, *Megâzi*, I/491; Diyârbekrî, *Târihu'l-Hamis*, II/80.

²²⁰ İbn Hişâm, *Sire*, II/382; es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Unf*, I/260; el-Halebî, *İnsânü'l-Uyûn*, II/194.

Mûte gazilerinden, evine, ev halkına dönüp kapılarını çaldıkları halde, ev halkı tarafından: "Demek sen arkadaşlarınla birlikte ilerleyip şehit olmadın ha?!" diye kınanarak kapıları açılmayan, içeri alınmayanlar bile olduğu rivayet edilmektedir. Büyük sahabîlerden bazıları utandıklarından dolayı dışarı çıkamayıp evlerinde oturdukları zaman, Hz. Peygamber (s.a.v.), onlara: "Sizler Allah yolunda döne döne çarpışanlarsınız!" diye haber göndermişti . Seleme b. Hişâm b. Muğîre'nin hanımı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Ümmü Seleme'yi ziyarete gelmişti.²²¹ Ümmü Seleme (r.a), ona: "Ben Seleme b. Hişâm'ın Rasûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlarla birlikte namaz kıldığını göremiyorum! Bana bu hususta verebileceğin bir bilgi var mı? Yoksa, bir rahatsızlığı mı var?" diye sordu. Seleme'nin hanımı: "Hayır! Vallahi, bir hastalığı yok! Fakat, o dışarı çıkamıyor. Dışarı çıktığı zaman, ona ve arkadaşlarına, halk: 'Ey kaçaklar! Demek, siz Allah yolunda çarpışmaktan kaçtınız ha?! diyerek bağıyorlar! Bunun için, o evinde oturuyor, oturmak zorunda kalıyor" dedi. Hz. Ümmü Seleme, bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber verince, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır! Onlar, Allah yolunda döne döne çarpışanlardır! Evinden dışarı çıksın!" buyurmuştur.²²²

İslâm ordusunun Medine'de "kaçaklar" diye karşılanması konusunun açıklık kazanabilmesi için bazı haber ve yorumlara değinmekte fayda görmekteyiz. İbn Sa'd'a göre; Mûte Savaşı'na dair iki ayrı haber bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 'üç kumandanın şehâdetinden sonra sancağı Hâlid'in aldığı ve daha sonra da Müslümanların mağlup olduğu' şeklindedir. İkincisi ise, 'üç kumandanın şehadetinden sonra, iki Müslümanın bile bir arada olmadığı şekilde ordunun bozguna uğradığı zikredildiği, arkasından da Hâlid'in sancağı almasından itibaren, düşmanın çok kötü bir şekilde hezimete uğradığı' yönündedir.²²³

İbn Hişâm; Hâlid'in kumandan olmasından sonra, Allah'ın Müslümanlara fetih nasib ettiğini haber veren ez-Zührî'nin rivayetini nakletmekte, ayrıca İbn

²²¹ Vâkîdî, *Megâzî*, II/765; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/80.

²²² İbn Hişâm, *Sire*, II/381; Vâkîdî, *Megâzî*, II/765; Taberî, *Târîh*, III/42; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, II/80.

²²³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II/120,121.

İshâk'tan rivayetinde ise, Hâlid'in düşman ordusunun sayı bakımından çok fazla olmasından dolayı, orduyu geri çektiği ve böylece iki ordunun birbirinden ayrıldığı, arkasından da Medine'de İslâm ordusuna 'kaçaklar' denildiğini aktarmaktadır.²²⁴

Beyhakî'nin görüşü bu konuda, "Meğazi alimleri, Müslümanların kaçışları ve düşmandan uzaklaşmaları hususunda ihtilaf etmişlerdir; onlardan bir kısmı, Müslümanların kaçtıklarını iddia ederlerken, diğer bir kısmı da, onların düşmana karşı üstün geldiklerini ve müşriklerin mağlup olduklarını ileri sürmüşlerdir. Enes b. Malik'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği 'sonra sancağı Hâlid aldı ve ona fetih nasib oldu' hadisi, Hâlid'in onlara üstün geldiğine delalet eder; doğruyu en iyi bilen Allah'dır." şeklindedir.²²⁵

Hâlid b. Velîd'in elinde dokuz kılıcın parçalandığını haber veren, Buhâri hadisini eserine alan İbn Kesîr ise; sadece söz konusu hadisin bile Müslümanların düşmanı mağlup ettiklerine delil olduğunu, eğer böyle olmasaydı onların düşmandan kurtulmalarının mümkün olmayacağını açıkça ortaya çıktığını belirtmiştir. Ayrıca; "Bana göre İbn İshâk, "kaçaklar" haberinin gelişinden, bütün askerlerin kaçtığını vehmetmiştir. Hâlbuki bu "kaçaklar" sözü, iki ordu karşılaştığında, Müslümanlardan savaş meydanını terk edip kaçan bazı kimseler için söylenmiştir" görüşünü ileri sürmüştür.²²⁶ İslâm ordusunun Medine'de "kaçaklar" şeklinde karşılanması konusunda, kanımızca İbn Kesîr'in rivayeti daha isabetlidir.

IV.MÛTE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI: YENİLGİ Mİ? ZAFER Mİ?

Mûte Savaşı'nın Müslümanlar açısından bir zafer mi? ya da mağlubiyet mi? olduğu hususunda değişik görüşler beyan edilmiştir. Bu görüş ve değerlendirmelerin, aynı zamanda Mûte Savaşı'nın yenilgi ile sonuçlanan bir Savaş mı, yoksa zaferle neticelenen bir Savaş mı olduğunu tespit etmek açısından yol gösterici olduğu

²²⁴ İbn Hişâm, *Sire*, II/380-383.

²²⁵ Beyhakî, *Delâil*, IV/375.

²²⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/430-431.

düşüncesindeyiz.

Mûte Savaşı'nın öneminin bir boyutu, şehit sayısının çokluğu değil, Bizans ve kuzeydeki Araplarca hazırlanan kalabalık ordudur. Yoksa bu savaşta verilen şehid sayısı, üç komutan da dahil olmak üzere sadece on ikidir. Bu savaş sonucunda Müslümanlar, gerçek anlamda savaşın Bizans'a karşı yapılacağını, bunun için de uygun zamanda Bizans ile savaşmak üzere hazırlıklara başlamak gerektiğini anlamışlardır.²²⁷

Mûte'de gerek sayı, gerek savaş araç ve gereçleri bakımından, 3.000 kişiden müteşekkil İslâm kuvvetlerinden kat be kat fazla güce sahip bulunan düşman orduları, her an, umumî bir saldırıyla Müslümanları kuşatıp son neferlerine kadar hepsini yok edebilecek donanıma sahiptiler. İşte, Hâlid b. Velîd, bir avuç İslâm ordusu için, çok nazik ve tehlikeli böyle bir sırada, önce İslâm ordusunun savaş düzenindeki yerlerini birbirleriyle değiştirerek, düşmanların karşısına yeni şahıslar çıkarmak suretiyle takviye kuvvetler alındığı hissini verdirip, gözlerini yıldırıktan, korkuttuktan, maneviyatlarını sarstıktan²²⁸ ve ard arda yaptığı hücumlarla da onları arkalarına düşmeyi göze alamayacak derecede şaşkına çevirdikten sonra, İslâm kuvvetlerini savaş alanından geri çekmek ve İslâm'ın biricik savaş gücü ve varlığı olan bir avuç ordusunu, topluca yok olmaktan kurtarmak becerikliliğini göstermiştir ki; bu sonucun, zafer kadar büyük ve önemli bir başarı olduğu ileri sürülmektedir.²²⁹

Mûte Savaşı'nın sonucunun zafer olduğu kabul edilmekle birlikte, bu zaferin Bizans ordusunun tamamen mağlubiyeti manasında olmayıp, Hâlid b. Velîd'in savaştığı bölgede düşman askerlerinin yenilmesi ve Müslümanların çok az zayıat vererek çekilmesi sonucunda elde edilmiş bir muvaffakiyet olduğu savunulmuştur. Hâlid'in; ordusunu savaş meydanından çekebilme ve yok olmaktan kurtarmak için, bu savaşı yapmak mecburiyetinde kaldığı zikredilmekte, Hâlid'in müdrik bir

²²⁷ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I/508.

²²⁸ Vâkidî, *Megâzi*, II/764; Beyhakî, *Delâil*, IV/370.

²²⁹ İbn Hişâm , *Sîre*, II/383; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/204, III/113; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV/37; Buhârî, *Sahih*, V/87.

kumandan sıfatıyla gerekli taktik ve stratejiyi uygulayarak, bu planında muvaffak olduğu söylenmektedir.²³⁰ Müslümanların Medine’de “kaçaklar” diye karşılanması haberinin ise tek kaynaktan geldiği ve bütün tarihçilerin kabul ettiği bir haber olmadığı belirtilmektedir. Kumandanlarını kaybeden az sayıda Müslüman askerinin, paniğe kapılarak savaş alanından uzaklaşmasının doğal olduğu, şehid düşen Müslümanların, ileri gelen sahabîlerden olması sebebiyle, Müslümanların ve Hz. Peygamber’in üzüntüsünün tabii karşılanması gerektiği üzerinde durulmaktadır.²³¹

Mûte Savaşı’nın en önemli sonucu olarak, bu savaş ile Hâlid b. Velîd ve diğer Müslümanların, Bizans ordusunun savaş üslubunu, taktiklerini ve silahlarını çok yakından tanıma imkânı elde etmeleridir. Ayrıca, yaşanmış bu tecrübenin, başta Yermûk olmak üzere, ileride Bizans ordusu ile yapılacak savaşlarda faydasının görüleceğini söylemek mümkündür. Nitekim bu savaş sebebiyle Suriye ve Filistin bölgesindeki Araplar, Müslümanların iman, şecaat ve kahramanlıklarını görmüşler, bu yeni dini ve onun mensuplarını tanımaya başlamışlardır.

²³⁰ Mahmudov, *Sebepler ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber’in Savaşları*, s.230.

²³¹ Fayda, *Hâlid b. Velîd*, s.158-162.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca, birçok nedene dayanarak hatta bazen esaslı bir neden bile olmaksızın yapılan sayısız savaşa şahit olunmuştur. Bu savaşlardan bazılarının sebeplerini haklı ya da haksız şeklinde sınıflandırmak, sonuçlarını ise olumlu veya olumsuz olarak nitelendirmek mümkündür. Öyle ki savaşlar, kimi zaman kimi toplumlara kurtuluş, bağımsızlık ve başarı getirmişken, çoğu zaman birçok toplumun esir edilerek zor süreçlere girmesine ya da tarih sahnesinden silinmesine sebep olmuş, bu toplumlara hüznün ve başarısızlık getirmiştir.

Hz. Peygamber âlemlere rahmet olarak gönderilmiş, Müslümanlar için hayatın her alanında örnek gösterilen bir şahsiyet olmuştur. O, insanlara sulh, emniyet, adalet, barış, kardeşlik, merhamet ve sevgi gibi değerleri aşilayarak büyük bir medeniyetin temelini atmıştır.

Devlet yapısının ilk unsurlarının meydana getirilerek, Medine’de İslâm devletinin kurulmasıyla, başta Mekke müşrikleri olmak üzere, Medine’de yaşayan Yahudiler ve Arabistan’da bulunan diğer müşrik Arap kabileleri, tehlikeli buldukları bu yeni oluşumu ortadan kaldırmak istemişlerdir. İslâmiyet’e ve Müslümanlara karşı yapılan saldırı ve tehditler, taraflar arasında savaş ortamına varan gerginlikleri doğurmuş, Müslümanlar kimi zaman kendilerine yönelen tecavüzleri önlemek, müdafaa haklarını kullanmak, canlarını ve mallarını korumak, kimi zaman da İslâm’ı özgürce yaşamak, yaşatmak ve tebliğ etmek maksadıyla mecburen silahlı mücadeleye girmişlerdir. Asıl görevi tebliğ olan Hz. Peygamber, müşahede edilebileceği üzere karşı taraftan darp, baskı ve silahlı saldırı görmedikçe, silahlı bir müdahale yöntemini benimsememiştir.

İslâm tarihinde Hudeybiye Antlaşması, İslâmî mücadelenin selâmeti için yapılan ve Hz. Peygamber’in Kur’ân ile desteklenen büyük bir siyasi başarısıdır. Hz. Peygamber, insanların Allah’ın davetine en çok barış ortamında icabet edeceklerini bildiği için, bu antlaşmanın imzalanması aşamasında Mekkelilerin birçok önerisini barış ortamının tesisi amacıyla kabul etmiştir. Bu antlaşma, müşrik Arap

kabilelerinin İslâm ile tanışmasına, ayrıca Bizans, Sâsânî, Habeş, Mısır ve Gassânî hükümdarlarına İslâm'a davet mektuplarının gönderilmesine imkân sağlamıştır.

Bu davet mektupları arasında, Busrâ valisine gönderilen mektup, incelememizin konusu olan Mûte Savaşı açısından büyük önem taşımaktadır. Şöyle ki; Hz. Peygamberin, Busrâ valisine gönderdiği mektubu taşıyan Hâris b. Umeyr el-Ezdî adındaki elçi, diğer bir Gassân emiri tarafından, kendi arazisinden geçerken öldürülmüş, bu gelişme ile birlikte bir dizi yeni olay cereyan etmiştir. Bu şekilde devletlerarası hukuka aykırı olarak gerçekleşen haksız davranış Müslümanları üzmeyle beraber, elçi dokunulmazlığının ihlali karşılıksız bırakılmaz istenmemiş ve Suriyeli Hıristiyan Araplardan olan Gassân emiri Şurahbil b. Amr üzerine bir ordu gönderilmesine karar verilmiştir.

Mûte Savaşı öncesinde hazırlanan ve 3000 kişiden oluşan İslâm kuvvetlerinin başında Hz. Peygamber yer almamış, ancak yerine 3 komutan tâyin ederek, biri şehid olduğunda diğerinin İslâm sancağını devralması talimatını vermiştir. Ceyşü'l-ümerâ'nın başına getirilen sahabîler sırasıya; Zeyd b. Hârise, Ca'fer b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Revâha olmuş, bu üçünün de şehid edilmesi halinde ise, kendi aralarından bir kumandan seçmeleri Hz. Peygamber tarafından emredilmiştir.

İslâm savaş hukuku açısından, savaş öncesinde, savaşta ve savaş sonrasında gözetilmesi gereken esasların, Allah Rasûlü tarafından "Ben size Allah'ın buyurduklarını yerine getirmenizi, yasakladıklarından sakınmanızı, Müslümanlardan yanınızda bulunanlara karşı hayırlı olmanızı, iyi davranmanızı tavsiye ederim! Allah yolunda ve Allah'ın ismiyle gaza ediniz. Allah'ı tanımayanlarla çarpışınız! Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz! Ahde vefasızlık göstermeyiniz!" sözleri ile İslâm ordusuna hatırlatılması, Müslümanlar açısından savaşmanın sadece kan dökmek olmadığını gözler önüne serilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Mûte Savaşı, 3000 askerden oluşan İslâm kuvvetleri ile sayısı en az 100.000 ile ifade edilen düşman ordusu arasında gerçekleşmiştir. Tayin edilen üç kumandanın da şehid edilmesi üzerine, İslâm ordusunun savaş düzeni bozulmakla beraber, Hâlid b. Velîd'in kumandan seçilmesi ve üstün savaş stratejisi ile kanımızca Müslümanların zaferi ile sonuçlanmıştır. Kuvvetler arasındaki dengesizlik dikkate

alınacak olursa, İslâm ordusunun on iki şehid vererek Medine'ye dönmesi pek tabii bir zaferdir.

İslâm tarihi açısından, Mûte Savaşı'nın en önemli sonucu, Arap Yarımadasında henüz filizlenmiş olan İslâmiyet ve bu dini benimsemiş olan Müslümanların, Bizans İmparatorluğu ile ilk defa karşılaşmış olmalarıdır. Bu karşılaşma önemlidir, çünkü Mûte, sonradan gerçekleşecek olan Yermûk, Tebük gibi savaşlar açısından yaşanmış bir tecrübedir.

BİBLİYOGRAFYA

- AĞIRAKÇA,** Ahmet, "Gassâniler", *DİA*, İstanbul, 1996, XIII, s. 397-398.
- AĞIRMAN,** Mustafa, Hz. Peygamber'in Katıldığı Savaşlarda Sivillerin Korunması Meselesi, *EKEV Akademi Dergisi*, 1997, I/120.
- AHMED B. HANBEL,** (241/855) *el-Müsned*, I-VI, İstanbul, 1992.
- ALGÜL,** Hüseyin, *İslâm Tarihi*, I-IV, İstanbul 1986.
- _____, "Mûte Savaşı", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI, s. 385-387.
- ATEŞ,** Süleyman, *İslâm'a İtirazlar ve Kuran-ı Kerim'den Cevaplar*, Ankara 1972.
- AYDIN,** Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, 1996.
- _____, *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Konya, 1989.
- el-BELÂZÜRİ,** Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. R.Zirikli, S.Zekkâr, I-XIII, Beyrut, 1996.
- el-BEYHAKÎ,** Ebubekir Ahmed b. el-Hüseyin (458/1066) *Delâilu'n-Nübüvve*, I-VII, thk. Abdülmü'ti Kalacı, Beyrut, trz.
- BUHÂRİ,** Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, (256/870) *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, I-VIII, (Müellif: Zeynuddin Ahmed b. Ahmed el-Zebidi), (trc: Kamil Miras), Ankara, 1979.
- el-BÛTÎ,** M. Said Ramazan, *Fıkhu's-Siyre*, (Çev. Ali Nar-Orhan Aktepe), İstanbul, 2003, s.373.
- CAETANİ,** Leoni, *İslâm Tarihi*, I-X, (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul, 1924.
- el-CELÂD,** Muhammed Velid, "Mûte Savaşı" *el-Mevsüatü'l-Arabiyye*, Dimaşk, 2007, XIX, 836-837.
- CEVDET PAŞA,** Ahmet, (1312/1895) *Kısas-ı Enbiya*, (Haz. Mahir İz), Ankara 1985.

- DEMİR KENT,** Işın, “Herakleios” *DİA*, İstanbul, 1997, XVII, 212-213.
- DİYÂRBEKRÎ,** Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan (995/1582), *Târîhu ’l-Hamîs fî Ahvâli Enfûsi Nefs*, I-II, Beyrut, trz.
- DOĞUŞTAN GÜNÜMÜZE BÜYÜK İSLÂM TARİHİ,**
Red. Hakkı Dursun Yıldız, I-XV, İstanbul, 1986.
- FAYDA,** Mustafa, *Allah ’ın Kılıcı Halid b. Velid*, İstanbul, 2006.
- _____, “Hâlid b. Velîd”, *DİA*, İstanbul, 1997, XV, 289-292.
- el-HALEBÎ,** Ali b. Burhâneddin, (1044/1635), *es-Sîretü ’l-Halebiyye fî Sîreti ’l-Emîni ’l- Me ’mûn, İnsânü ’l-Uyûn*, I-II, Kahire, 1929.
- HAMİDULLAH,** Muhammed (1423/2002), *İslâm Peygamberi*, (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul, 2004.
- _____, *Hz. Peygamber’in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, (Çev. Mehmet Yazgan), İstanbul, 2007.
- _____, “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, İstanbul, 1988, XVIII, 297-299.
- _____, *el-Vesâiku ’s-Siyâsiyye (Hz. Peygamber Döneminin Siyâsî-İdarî Belgeleri)*, (Çev. Vecdi Akyüz), İstanbul, 1995.
- HİTTİ,** Philip, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, I-IV, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1980.
- İBN ABDİLBERR,** Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed (463/1071), *el-İstiâb fî Ma ’rifeti ’l Ashâb*, I-IV, thk. Ali Muhammed el-Buhârî, Kahire, trz.

İBN HACER EL-ASKALÂNÎ,

Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali (852/1448) *Fethu'l-Bârî Bişerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIV, Kahire, 1325.

_____, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, I-IX, Beyrut, trz.

İBN İSHÂK, Muhammed b. Yesâr, (151/768) *Sîretü İbn İshâk*, (thk. Muhammed Hamidullah), Konya, 1984.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Saîd (456/1064), *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, trz.

İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed (354/965), *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hülefâ*, (thk. Seyyid Azizbek), Beyrut, 1987.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdümelik (218/833), *es-Sîretün'n-Nebeviyye*, (thk. Mustafa es-Sakkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdulhafîz Şelebî), I-II, Kahire, 1955.

İBN KAYYIM el-CEVZİYYE,

(751/1350) *Zâdu'l-Mead fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, IV, (thk. Tâhâ Abdürraûf Tâhâ), Kahire 1970.

İBN KESİR, Ebu'l-Fidâ İsmâil (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XXI, Cîze, 1997.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889), *el-Maarif*, (thk. Servet Ukkâşe), Kahire, 1960.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-XI, Kahire, 2001.

İBN SEYYİDİ'N-NÂS

(734/1334), *Uyûnu'l-Eser fi-Funûni'l-Megâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, I-II, Beyrut, 1982.

İBNÜ'L-ESİR, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed el-Cezerî (630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, I-XI, Beyrut, 1987.
_____, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VII, Beyrut, 1996.

- KAPAR,** M. Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987.
- , Hz. Peygamber'in Savaşlarına Genel Bir Bakış, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1990, sayı:3, s.401.
- MAHMUDOV** Elşad, *Sebepler ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul, 2010.
- MÜSLİM,** Ebu Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, (261/875) *Sahihi Müslim*, I-V, (Ter. ve Şerhi, Çev. Ahmet Davutoğlu,) İstanbul 1978.
- ÖNKAL,** Ahmet, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*, Konya, 1998.
- , " *Câ'fer b. Ebû Tâlib*", *DİA*, İstanbul,1992, VI/548-549.
- PANİPETİ,** Muhammed İsmail, *İslâm Yayılış Tarihi*, Trc: Ali Genceli, İstanbul, 1971.
- RONART,** Stephan-Nendy, " *Battle of Mu'tah*", CEAC, Amsterdam, 1959, p. 88-89.
- SAİD HAVVA,** *el-Esâs fi's-Sünne* (Sîretü'n-Nebeviyye), (Çev: Abdurrahim Ali Ural, Orhan Aktepe, M. Ahmet Varol, I-VI, İstanbul, 1981.
- SARIÇAM,** İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB, Ankara, 2005.
- es- SUYÛTÎ,** Ebû'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir(911/1505), *el-Hasâisu'l-Kübrâ ev Kifâyetü't-Tâlibi'l-Lebîb fi Hasâisi'l-Habîb*, (thk. Muhammed Halîl Herras), I-III, Kahire, 1967.
- es-SÛHEYLÎ,** Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah (581/1185), *er-Ravdu'l-Unf fi Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyyetili'bni Hişâm*, I-II, Kahire, 1914.
- ŞİBLÎ,** Mevlana, (1332/1914) *Büyük İslâm Tarihi, Asrı Saadet*, I-X, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1977.

- ÖZKUYUMCU,** Nadir, “Asr-ı Saadette Hıristiyanlarla İlişkiler”, *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm* (Edt. Vecdi Akyüz), İstanbul, 2007, II/149-150.
- TABERÎ,** Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, (310/922) *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, I-XI, (thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim) Kahire, 1968.
- _____, *Camîu'l-Beyan fî-Tefsiri'l-Kur'an*, I-XXI, Mısır, 1321.
- ÜNALAN,** Sıddık, *Hız. Muhammed Döneminde İslâm Hıristiyan Diyalogu*, Kayseri 1994 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- el-VÂKİDÎ,** Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbü'l-Megâzî*, (thk. Marsden Jones), I-III, Kahire, 1964.
- VASİLİEV,** Alexander Alexa, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Arif Müfid Mansel), I, Ankara, 1943.
- WATT,** W.Montgomery, *Muhammad At Medina*, Oxford, 1966.
- YAKİT,** İsmail, *Hız. Peygamber'in Savaşlarındaki Gaye ve Strateji, IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, 21.04.2003, 2006, Yayın no:1, s.42.
- el-YA'KÛBÎ,** Ahmed b. Ebî Yakub b. Cafer b. Vehb b. Vâdih (292/905), *Târîhu'l-Yakûbî*, I-II, Beyrut, trz.
- YÂKÛT el-HAMEVÎ,** Ebû Abdullâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdullâh (626/1229), *Mu'cemü'l-Büldân*, Beyrut, trz.
- ZEHEBÎ,** Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1374), *Târîhu'l-İslâm ve Vefâyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lam*, el-Megâzî, LIII, (thk: Ömer Abdüsselâm Tedmurî), Beyrut, 1990.
- _____, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, Beyrut, 1996.
- ez-ZÛRKÂNÎ,** Muhammed b. Abdülbâkî (1122/1710), *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Ledünniye*, Kahire, 1854.